

Dunja BROZOVIĆ RONČEVIĆ
Zavod za lingvistička istraživanja HAZU
Ante Kovačića 5, HR-10000 Zagreb

NAZIVI ZA BLATIŠTA I NJIHOVI TOPONIMIJSKI ODRAZI U HRVATSKOME JEZIKU

U radu se donosi cjelovit prikaz toponomastičkih apelativa koji su u širem smislu motivirani nazivima za blatišta, te niz njihovih toponimijskih odraza na području povijesnoga prostiranja hrvatskoga jezika. U najvećem se broju primjera radi o hidronimima, a za neke nazive koji su iz hrvatskoga jezika iščezli – toponimijski su odrazi jedine potvrde njihova negdašnjega postojanja u hrvatskom leksičkom korpusu. Ta je semantička skupina zemljopisnih termina osobito zanimljiva za poredbena toponomastička proučavanja zbog vrlo starih primjera povijesne zasljedivosti toponimijskih odraza i očite uklopljenosti u općeslavenske toponomastičke tvorbe.

UVOD

Obrađivani toponimijski korpus¹ uglavnom je omeđen područjem povijesnoga prostiranja hrvatskoga jezika, no navode se i toponimi s područja drugih slavenskih jezika kako bi se stekao bolji uvid u njihovu arealnu rasprostranjenost. Za neke se povijesne toponimijske potvrde navodi samo okvirna ubikacija jer se uglavnom radi o mikrotoponimima čija je postojanost često izložena mijenama uvjetovanima migracijama ili drugim izvanjezičnim čimbenicima. Mnoga su imena s vremenom nestala ili su se prenijela na koji drugi objekt što uopće ne mora biti u neposrednoj blizini.

¹ Ovaj se rad djelomice temelji na građi obrađivanoj u mojoj disertaciji *Apelativi u hrvatskoj hidronimiji*, koja je obranjena na Filozofskom fakultetu u Zagrebu krajem g. 1997. Povijesne se potvrde toponima uglavnom navode prema građi Povijesnoga toponimijskog rječnika Hrvatske koja se čuva i obrađuje u Zavodu za lingvistička istraživanja HAZU. Uz pojedine se apelative bilježe i navodi starijih hrvatskih leksikografa te citati kojima se izdvajaju specifičnosti značenja ili uporabe pojedinih leksema koji su uglavnom ekscerpirani iz Akademijina rječnika, što se zbog uštede na prostoru posebno ne ističe, kao ni izvor etimoloških tumačenja ako su podudarna u Skokovu i Bezlajevu rječniku.

U skupini toponomastičkih imenica kojima se označuje 'blatište' odnosno 'zemlja raskvašena vodom' nema osobite semantičke raslojenosti, a metaforičnih i onomatopejskih naziva koji su tipični primjerice kod naziva za vrelišta, gotovo da i nema (usp. Brozović Rončević 1997).

Temeljni nazivi za blatišta, *blato* i *kal* i njihove tvorbene inačice imaju toponimijske odraze na čitavome hrvatskom prostoru, dok je arealna rasprostranjenost drugih, manje učestalih termina dijalekatno određena i vezana uz različite inojezične utjecaje na pojedinom teritoriju. Radi preglednosti, obrađivano ću nazivlje u ovome radu navoditi abecednim redom.

bâta (f.) 1. 'glib, kaljuža; 2. lokva s mutnom stajaćom vodom; bara, lokva'. Skok smatra da je *batã* posuđenica iz rum. *baltã* (s gubitkom *l* pred suglasnikom) 'bazen, ravnica okružena bregovima', što nije posuđenica od slav. *blato*, već ga on tumači kao "tračko-ilirski" leksički ostatak (ER 1, 121). Takvo je tumačenje naravno neprihvatljivo, no moguće je da se radi o tračko-dačkoj riječi (ne naravno tračko-ilirskoj, što je besmislen termin) koju nalazimo u rum. *baltã* 'bara'; u albanskom dijalekatno *balt* 'močvara', te u bug., ali i u rus. *batkák*; u srp. samo *batlak*. ARJ i RSAN (1, 333) izvode od turskoga *batak* 'glib', no Škaljić ne bilježi taj turcizam. Može se povezivati s tur. *battal* 'zapušten, neupotrebljiv'. Apelativ se spominje već kod Marulića. Toponomastičke odraze te osnove nalazimo na Krku, osobito na njegovu zapadnome dijelu, gdje se svaka jama uz put koja se za kiše napuni vodom naziva *bâta*. Manje je odraza u Istri, i to na širem području istrorumunjskog govornog područja, gdje je *bâta* 'jama u kojoj se drži gnoj', odnosno *bâtine* 'velika lokva' (Kovačec 1998: 36).

bâtak (m.) 'blato, glib, podvodno mjesto; propao' < tur. *batak* 'blato' < *batkyn* 'utonuo' balkanski turcizam, na hrv. se prostoru čuje samo rubno. Kod Škaljića *bâtak* (Škaljić 125). Govori se u Boki i možda se može vezivati uz *bata*, iako je prema Skoku (ER 1, 121–122) *bâtak* osmanlijski turcizam, pridjev od glag. *batmak* 'propasti, potonuti, potopiti' prisutan i u drugim balk. jezicima. U mak. se javlja dosta često, kao i izvedenica *batáčište* 'mjesto gdje ima vode pa zemlja "tone"' (Vidoeski 1980: 85). Tu Skok pridružuje i *bâtlak* 'glib, blato' (kraćenjem < tur. *bataklik* 'glib, močvarno tlo'), koji je kao geografski termin zabilježen na srpskom, crnogorskom i makedonskom terenu s dosta hidronimijskih odraza tipa *Batlak*, *Batlačina*, *Batalište*, *Batalaci* i sl. Šimunović (1972) na Braču bilježi toponim *Bõtãk* koji konfiguracijom terena točno odgovara značenju toga apelativa. Imena vrutaka *Beteg* kod Zadra, i *Betek* kod Novigrada vjerojatno se ne mogu dovoditi u vezu s tim apelativom.

bèrak (m.) g. *berka* 1. 'močvara, lokva; močvarno tlo; blato; 2. obala (Vitezović); 3. gaj, lug'. Bilježi se i *bèreg* (od 17. st.), *berek*; usp. sln. *berèk* 'močvara', *berečina* < mađ. *bereg* 'obala'; u mađarskome se u tom značenju nalazi samo u toponimima. Otud vjerojatno i hrv. *berak* 'šumica, gaj'; *bèreg* 'bara, blato, močvara'. I u mađ. se bilježi *berek* 'šumica', a zbog značenja 'obala' izvodi se ta mađ. riječ često od južnoslavenskoga *brègъ* 'obala, brijeg'. Toponomastički odrazi nalaze se isključivo u Hrvatskoj, i to u prvom redu na područjima današnjega i povijesnog prodiranja kajkavskoga narječja, gdje apelativ *berek* označava 'močvarno tlo'. Bilježimo primjerice sela *Berek*, kod Bjelovara, *Berak* kod Oriolika, kod Vinkovaca te po Srijemu, a u mikrotoponimiji sjev. Hrvatske često se nailazi na ime *Bèrek* za močvarno tlo ili baruštinu.

bìba (f.) 'zemlja na podvodnu mjestu' < *bibati se* 'ulijegati se, kretati se, ugi-bati se'; usp. sln. *bíba* 'travnata biljka, patka'. Sličnozvučne riječi nalaze se u raznim jezicima, pa ih Schütz (1957: 49) izvodi iz srvnjem. *biben* 'kretati se u velikim pokretima simo-tamo', no vjerojatnije je da se radi o usporednoj onomatopejskoj tvorbi bez genetske srodnosti. U srp. *bìba* 'zemlja na podvodnom mjestu; sloj mahovine na baruštinama' te sln. *bíbavica* 'plima i oseka'. Toponima nema, osim ako se tako može tumačiti ime potoka *Biba* na Žirju.

"*terra desidens, zemlja na podvodnu mjestu koja se uliježe kad čovjek ide po njoj. Isporedi treset, u naše vrijeme, u Hrvatskoj*" (ARj 1, 280);

bìbavica (f.) 'aequor tumidum; bibavo more' (A. della Bella, Stulli);

***blana** (f.) 'vlažna riječna dolina' < psl. **bolna* ili *bolнь*; na južnoslavenskom prostoru posvjedočeno samo u toponimiji, ali imenica ni u jednom jeziku nije opstala kao apelativ. Apelativna rasprostranjenost u ist. i zap. slav. jezicima svjedoči da se vjerojatno radi o općeslavenskom leksemu. Bezljaj (SVI, I, 65; ES 1, 24) navodi više slovenskih hidronima nastalih od toga apelativa: *Blanca, Blanina, Blančica, Blajšnica, Oblanč* itd., te upozorava da je rasprostranjenost imena tvorenih od te osnove na južnoslav. terenu ograničena te da ih je više na sjev. slavenskom području. Povezuje se s bug. *blanà* 'ravnica', češ. *blana* 'riječna dolina' (hidronim *Blanice*), rus. *bolонь* 'livada uz obalu izvrgnuta poplavi', ukr. *bolonja*, polj. *blonie* 'livada', *bloń* 'luka' (*Błona, Błonice*), a po Bezljaju je već Miklošič ispravno protumačio »der Überschwemmung ausgesetzte Wiese«. Možda je povezano s blato < **bolto*, a prema nekim se tumačenjima oboje može izvoditi od ie. **bhel-* 'bijel', te vezivati uz grč. *παλός, πηλός* 'glina' < pelazg. **pal-n-*. No etimologija je nesigurna.

ΤΟΠΟΝΙΜΙ: *Blana* (potok kod Zagreba / pritok Toplice, sliv Drave); *Blanica* (1256: ad caput *Blanice*, CD 5, 28; 1278: ad fluvium *Blanycha*, CD 6, 48); *Blanje* (< **bolньe*, zaselak u močvarnom kraju kod Osijeka); *Blänje* (Podsused, Zagreb).

blàto (n.) pl. blata 1. 'glib; jako mokra zemlja, močvarno zemljište (od 16. st.); 2. *palus*, jezero, mlaka, močvara' < psl. **bolto* s osnovnim značenjem 'bara, močvara' < ie. **bhol-to-* 'blato, močvara' < ***bhel(H)-*. Općeslavenski apelativ potvrđen u svim slavenskim jezicima, uglavnom s metatezom: stosl. *blato*, srp. *blato*; sln. *bláto*; mak. *blato* 'močvara'; bug. *bláto* 'močvara, mlaka, jezero'; češ. *bláto* 'glib'; polj. *bloto* 'glib, močvara'; rus. *bolóto*. I hidronimijski se odrazi nalaze u svim slav. jezicima. Možda srodno s pragerm. **pōl-* > engl. *pool* 'bazen' te lit. *balà* 'močvaran kraj, blato'. Prije su mnogi etimolozi smatrali da je prema glasovnim zakonima bolje povezivanje s lit. *báltas* 'bijel', no tada bi slavenski semantizam bio jezična inovacija. Moguće je ipak sve te osnove izvoditi iz korijena sa značenjem 'bijel' jer se u mnogim jezicima blato, odnosno močvara naziva prema svijetloj boji ilovače ili bijelog močvarnog raslinja; usp. dij. polj. *biel* 'blato'. Rospond navodi da i lit. *báltas* ima i značenje 'jezero' i smatra da osnovu **bolt-* treba povezivati i s imenom Baltičkoga mora. Poznato je da se slavenska osnova **balt-/*bolt-* prepoznaje u imenu Blatnoga jezera (*Кочьль, князь блатьнскъ*) koje je u antici potvrđeno kao *Lacus Pelso*, mađ. *Balaton* < **blatъnъ*. Već je Vasmer antički toponim *Pannonia*, koji se prvotno odnosio na područje oko Blatnoga jezera izvodio od imena **Pannona* što vezuje uz got. *fani* 'blato', stvnjem. *fennî* 'močvara', odnosno stprus. *pannean* 'močvara'. On je zbog tal. dij. *palta* 'fango' riječ *blato* smatrao ilirskom.² Budući da u balkanskim jezicima nalazimo isto značenje: alb. *baltë* 'mulj, blato, močvara', rum. *baltă*, dalm. *balta* 'močvarno jezero', ngrč. βάλτη bez metateze likvida, to eventualno mogu biti samo najstarije posuđenice iz južnoslavenskoga, pa Skok smatra da se radi o "ilirotračkoj" riječi **baltom*, što je nepotrebno jer je osnova gotovo općeindoeuropska. Kako se očito radi o široko rasprostranjenom leksemu: rom. **palta* (lat. *blatea* 'gruda blata', lomb. *palta*, piem. *pauta* 'palus'), Skok je smatrao da se radi o predindoeuropskoj riječi **bal-ta* povezanoj s lat. *palus*, *-udis*, koja se odnosi na močvaran teren. Ipak etimologija toga široko rasprostranjenoga apelativa nije još sa sigurnošću utvrđena; usp. i *bata*.

Kao apelativ bilježi se u svim starijim hrv. rječnicima: "palus, lutum, coenum" (Vrančić); "lokva, barina, lacuna" (Mikalja); "palus, lacus, lacuna, stagnum, aqua stans" (A. della Bella); "kal, lutum" (Belostenec); "lutum" (Jambrešić); "morast, koth" (Voltiggi); "lutum, lacus, palus, stagnum" (Stulli). U sln. se najčešće odnosi na imena močvara.

Očito je da je u hrvatskom primarno značenje toga hidronimijskog apelativa podrazumijevalo i semantizam 'jezero', koji je danas uglavnom potisnut, ali je

² Na temelju toga podatka, koji bi svjedočio u prilog izravnomu ilirsko-slavenskom jezičnom nasljeđivanju, Trubačev pokušava (uz neka druga tumačenja) dokazati svoju tezu o slavenskoj pradomovini na dunavsko-panonskom području (Trubačev 1991: 128).

očuvan u hidronimiji, primjerice *Vransko jezero* kod Biograda (1059: *Blatta locus ad Rogova*, Doc. 53; 1187: *Uranska blatta locus da Rogova*) ili *Buško blato* (danas službeno *Buško jezero*) kod Livna u pisanim se vrelima uvijek nazivalo *Blata*.³ M. Pižurica iz knjige P. Rovinskog navodi tumačenje prema kojem bi postajala semantička distinkcija između blata i jezera: “blato – jezero s niskim bregovima, okolo ili samo s jedne strane, koje plavi voda i obrazuje močvare. Često se ljeti isuše i obrađuju ili pretvaraju u livadu (lug).”

bläce (n.) ‘malo jezero’ < **bolъce* (dem.), pl. *blaca*;

blätance (samo kod Karadžića); usp. srp. rijeka *Blatačnica*;

blätašce (A. della Bella, Stulli);

blatija (f.) ‘blato’; “Ima nešto blatije, bara i močvara” (Poljica);

blatište ‘mjesto gdje je bilo jezero; močvarno tlo’; (samo kod Karadžića, gdje se napominje da se govori u Boci);

blätušä (f.) ‘aqua palustris’ (po ARj za starije *blatuljica*); u srp. njiva *Blätušä*

blätušina (f.) ‘voda iz blata’ (samo kod Karadžića);

blatak ‘močvarno mjesto’ (Baranja), sa sufiksom *-ak*, ali ne demin.

blätina (f.) ‘veliko blato, bara, mjesto gdje se voda razlijeva; kalište’; ‘oma-nje jezerce’ odnosno ‘svaka oveća lokva’ (Mljet);

“aqua stans, palus, lacuna” (A. della Bella); “vasta palus” (Stulli);

»Tamo kraj rijeke, blatina ...« (Vetranović); »Znajući da ta blatina ino živa ne hranjaše razmi žabe i zmije« (Đurđević); »Puste blatine napučene žabami« (Pavlinović).

blatine (f.pl.) ‘kaljužasto zemljište’, često se javlja u toponimiji;

blätušina ‘močvarna voda’;

blätnjača ‘močvarna zemlja’ (i vrst jabuke);

Izvedeni pridjev *blatan* (*-bn*) > *Blatan*; *Blatnica* (poimeničenje na *-ica*) često čini prvi dio složenih hidronima: *Blatnä dräga* (zemljište, Brinje); *Blatni potok* (l. pritok Orljave, Požega / potok, Cervnica) itd.

³ Kolebanje između ta dva izraza nije tipično samo za južnoslavenske dijalekte, pa čak ni samo slavenske jezike, već se primjerice i u antičkim izvorima usporedno uz neki određeni objekt vezuju nazivi *palus* i *lacus*. Ipak je uočljivo da se *blato* rabi češće u lokalnim govorima, dok termin *jezero* prevladava kada dolazi do standardizacije imena. Ujedno, u novije doba, za sve umjetne akumulacije upotrebljava se izraz *jezero*, bez obzira na veličinu vodne akumulacije na koju se odnosi. Na primjeru *Skadarskog bläta*, odnosno danas *Skadarskog jezera*, R. Radunović je upozorio na neke od činitelja koji utječu na odabir jednoga od ta dva termina kao dijela imena, te na izvanjezične elemente koji dovode do promjene determinatava uz objekt imenovanja. Načelno se može reći da se blatom nazivaju uvijek prirodno nastale vodne akumulacije, u pravilu pliče od jezera, sa znatno većim oscilacijama razine vode nego što je to kod jezera. Dodir “kopna” i vode kod blata često je neprimjetan, obala je niska, nestalna ili je gotovo neprimjetna, a obalno područje periodički se poplavljuje (Radunović 1981: 152–154).

TOPONIMI: *Blato* (sela, Boka / Dubrovnik / Mljet / Korčula / Omiš / Zagreb / Plaški, Lika), *Bläto* (često ime za lokve, kaljuže, manja jezera i obližnje toponime po čitavoj Hrvatskoj, a osobito uz obalu); *Bläto* (x9, Brač); *Bläto* (močvarni teren, Škarda / isušeno polje, Dugi otok); *Bläto/Bläta* (kaljužasto zemljište, Kaštela); *Blāca* (Nerežišća, Brač); *Blaca* (bara, Mljet / bara, Makarska); *Blacko* (< **-bšk-*, selo, Slav. Požega); *Bläčani* (vinograd u Paljuvu kod Zadra, sa sufiksom *-janinŕ* > *-jane* 'ljudi koji žive blizu blata; 1322: *Blachiane*, CD II, 211); *Bläta* (Gornji Humac, Brač); *Bläta* (lokva, Karlovac); *Blatašce* (lokva, Sali, Dugi otok); *Blatina* (više jezerca na Mljetu / potok kod Čepića, Pazin / bara, Rijeka / oranica, Senj); *Blätine* (zemljište, Sumartin, Brač); *Blätinja* (zemljište, Sumartin, Brač); *Blätišće* (Dol, Brač); *Blätinä* (uvala kod Omišlja, Krk); *Blatnica* (l. pritok Kupe, teče kroz močvarno zemljište / potok, Slatina / sela, Karlovac / Bjelovar / Mostar); *Blatnik* (l. pritok Dobre, Ogulin / potok, Požega); *Blatnjak* (l. pritok Brjebrovne, Sunja / potok, Karlovac); *Blatuša* (l. pritok Perne, Petrinja / rukavac Subocke kod Pakre / selo, Topusko);

Blätaška rĭva (Milna, Brač); *Blätaški doläc* (Gornji Humac, Brač); *Blätaško väla* (1305: *Blatza luca*, Brački razvod, Nerežišća, Brač); *Blatna dolina* (oranica, Senj); *Blätinä dräga* (livada, Senj); *Blätinä dräžica* (oranica, Senj); *Dolina blatna* (oranica, Senj);

Bokanjačko blato (jezero, Zadar); *Buško blato*; *Goričani blato* (jezero, Mostar); *Malo Blato* (bara, Zadar); *Malo i Veliko Blato* (močvare kod Černeca, Čazma); *Nadinsko blato* (bara, Zadar); *Vělje Bläce* (Mljet); *Vëlo bläto* (predjel, Pag); *Vražje blato* (vrelo, Kostajnica);

zablaće (n.pl); s prefiksom *za-* + *blato* > 'iza močvarnoga područja'; srodne tvorbe i u drugim slav. jezicima, usp. sln. *Zablaško Jezero*, češ. *Zablatí*, *Zablatník*, polj. *Zabłocie*, *Zabłoty*, *Zabłotne*, *Zabłota*, rus. *Zabloto*, *Zablotoje*.

TOPONIMI: *Zablaće* (selo kod Dikla u blizini Zadra = 940–6: ad *Sablatam*; 1280: apud *Jadaram et Zablacam* / selo kod Ludbrega, Podravina / selo kod Šibenika); *Zabläće* (Baška, Krk); *Zablaće* (1064: S. Maria di *Zablatie*); *Zablata* (kod Rogova, 1067: *via antiqua que est contra Sablata*; 1284: *predium de Zabblata*, *territorium de Zabblata*); 14.st.: In vallis Obrona, *Zablatya* (kod Bjelovara, MZ 2, 88); *Zäblatak* (zemljište kod Stona = 1418: pridŕ Stonomŕ na *Zablatku*); 1522: Ex *Zablattye* (Hrv. Zagorje); *Zablatje* (selo kod Velike Gorice); *Zablato* (zaselak Smiljana, Lika).

blinja (f.) 'naplavljena nizina na koju se voda stače s brda i na njoj dulje leži'; *blihna*, *bliha*, *blihati* 'poplaviti' < **blyxnja* < **blyx-* (Dalmacija). U sln. potvrđeno samo u mikrotoponimiji; usp. mak. *blika* 'kipjeti'; bug. *blikam*, *blikna* 'vreti, izvirati'; povezuje se s psl. **blyjo*, što je srodno s grč. φλύω 'izvirem, vrijem',

lat. *fluō* 'tečem', *flumen* 'rijeka'. Deverbalna izvedenica od *blíhati*, *blihnuti* 'poplaviti, polití, povraćati' (Belostenec, Voltiggi, Stulli); od čega i *bliha* 'pljuska' prema imitaciji vodenoga zvuka.

blihna (f.) 'poplava, nanos, alluvies' (Stulli); *bljihavica* 'proluvies' (Vitezović); "nizina na koju se stače voda s brda i na njoj duže leži".

TOPONIMI: *Blinja* (d. pritok Save kod Kostajnice; tako se naziva i područje uz njezin izvor = 1240: *Blyn*); *Blinja* (selo kod Petrinje, 13. st.: Nobiles de Blina); *Blinski kut* (selo kod Petrinje).

***боръ**, -а 'močvarište; kaljužasto zemljište'. To je nesiguran topografski apelativ i za to značenje hrvatsko rječništvo ne donosi dovoljno potvrda, a ne bilježe ga ni Skokov ni Bezlajev etimologijski rječnik. Prema N. I. Tolstoju (Tolstoj 1969: 33-34) apelativ *bor* u dijalektima istočnoslavenskih jezika označuje 'uzdignuto mjesto', a *bór* u zapadnoslavenskim znači 'nizinsko kaljužasto zemljište', dok se u južnoslavenskim za *bôr* bilježi 'duboka jama u krškim brdima'. Prema Šmilaueru (Šmilauer 1970: 42) značenje 'močvarno vlažno zemljište' prisutno je dijalekatno samo u poljskom. ESSJ (2, 218) bilježi i *bor* 'treset' prema ruski dijalektu *bor* 'glina'. Činjenica je da se i neki hrvatski toponimi tvoreni od toga leksema nalaze na močvarnim zemljištima, što bi uglavnom govorilo o semantičkom preklapanju u južnoslavenskim i zapadnoslavenskim jezicima, gdje *bor* označuje 'močvarno zemljište, tresetište' a ne šumu, a ujedno i na područjima gdje bor nije rasprostranjen. Za jedan dio slično tvorenih toponima sigurno je, međutim, da su izravno fitonimijskoga podrijetla (osobito likovi na tipičan fitonimijski dočetak *-ik*), odnosno da su tvoreni od osnove *bor* 'pinus'⁴, no mnoge bilježimo na područjima gdje bora nema niti ga je bilo. Za dio imena također treba pretpostaviti podrijetlo od antroponimne osnove *Borъ*, odnosno hipokoristika *Borić*. U svakom slučaju, za svaki bi pojedini toponim trebala provjera na terenu.

HIDRONIMI: *Borava* (potok, Vinkovci); *Boravec* (potok, Zagreb); *Bòrinòvka* (d. pritok Vrbove, Lakušija, Slavonija); *Borovišćica* (povremeni potok uz dolinu *Borovica*, Rijeka); *Borova janina* (potok, Pakrac); *Borovački potok* (izvire kod sela Borovac i završava na močvarnom području sj. od V. Struga, kod Pakraca); *Borova jaruga* (pritok Save sj. od Pakraca); *Borovita* (potok, Petrinja). Osobito je zanimljiv toponim *Nàkrāj borà kalīc* (voda u udubljenju kod Borovice, Rijeka).

brīna (f.) 1. 'bara; blatan put; 2. obala, morska obala; priobalje; strmina; strma obala' (Dalmacija, Lika, Bosna). Postanje je toga naziva nejasno, a ARj (1, 650) navodi da značenje 'blatišta' može biti od tal. *brina* 'slana' jer "gdje je slana,

⁴ Znatno je manje vjerojatna motivacija prema fitonimima borovnica 'Vacium myrtillus' ili borovica (*Juniperus communis*).

ondje je i vlaga, kad se slana otopi, i magla". Kod lika *brinja* potrebno je biti jako oprezan jer kolektiv *brinje* 'borovnica', koji je reliktni apelativ, ima dosta odraza u toponimiji. Bezlaj (SVI, I, 87, 89; ES I, 46) smatra da sln. hidronime *Brinjaga*, *Brnica*, *Brnik* i sl. treba izvoditi od **br̥n̥je*, **b̥rn̥je* 'blato', što je česta toponimijska osnova za rijeke i močvare, ali mnogobrojne slovenske hidronime tipa *Brinjek*, *Brinje*, *Brinjevec* izvodi iz apelativa *brin*, *br̥n̥je* 'borovnica' koji je znan samo na sln. zapadu i u dijelovima Hrvatske, gdje ja ipak manje tako tvorenih toponima. Budući da se u albanskom bilježi *brinë* 'obala', *brinjë* 'uzvisina', Wippel (1957: 199) smatra da se možda radi o posuđenici iz albanskoga, dok je Skok (ER 1: 211, 214) nepotrebno tumači "ilirotračkim" supstratom. Budući da nije zabilježena u Srbiji, Matasović (1995: 94) isključuje tračko podrijetlo i drži da se radi o izvorno ilirskoj (delmato-panonskoj) riječi **brina*, **brinya* od ie. **bh̥r̥ghn̥ja* 'brdo, brijeg' s pravilnim odrazom ie. **r̥* > alb. *ri*, a to je značenje vjerojatno primarno; usp. "Mjesto uz vodu ili potok zove se brina, brig ili brijeg" (Smiljana) i "U Dalmaciji je *brina* uzdignuta zemlja bez gore i zemlja kraj jarka što se iz njega izbacila, i bara gdje se patke i guske kupaju, i zemlja gdje su šnjegovi i blatni putevi" (ARj).

brinëtina (istoznačna izvedenica, Dalmacija).

TOPONIMI: *Brina* (rječica u livanjskom polju, pritok Bistrice); *Brinje* (selo, Lika); *Brinjeva Draga* (selo, blizu Delnica);

Brnjavac, *Brnjik* (vjerojatnije od *brnja*, vidi *brna*).

br̥lja (f.) 'kaljuža' < **br̥l-*; *brlja*/*brla* nije se održala kao toponomastički apelativ; *brljav* (adj.) 'musav' < *brljati* 'sprljati' (onomatopejski glagol *br-br*); korišten **br̥l* vjerojatno je bio primarna hidronimijska osnova; usp. ukr. *bórlo* 'močvara'.

br̥log (m.) 'kaljuža' < psl. **b̥rlogъ* (**br̥log-*); osnovno značenje 'priljavo stanište (zvijeri, ili svinje)', usp. sln. *brlōg* 'isto' (Brložnik, Brložnica), *brluga* 'svinja'; srp. *brlog*, *brljog* (*Brloga*), *br̥ljaga* 'kaljuža, bara'; bug. *b̥rlok* 'bara, glib'; rus. *berlóga*; hrv. *br̥log* ima istoznačnicu u st. polj. *barlóg* 'stan zvijeri', češ. *brloh* 'isto'. Iz slav. preuzeto u mađ. *barlang* 'spilja' što je vjerojatno primarno značenje jer su spilje prvotni stanovi zvijeri, a preuzeto i u alb. *borlok* 'blato' i rum. *bîrlog*. Sekundarno značenje 'kaljuža' razvilo se od blata, gnoja što ga stvaraju životinje, usp. lit. *buřlas* 'blato'. Etimologija ipak nije sasvim jasna, a neuvjerljivo je tumačenje prema kojem je prvi dio složenice *b̥r-* < stvnjem. *bero* 'medvjed' + *log* 'ležati'. Hrvatsko rječništvo bilježi samo značenje 'stan divljih životinja'.

br̥ljaga (f.) 'kaljuža; lokva; stajaća voda, bara'; nakupina vode iz koje se napaja stoka, osobito u kršu; *br̥ljūg* (m.) 'kaljuža; brlog'; po ARj (1, 661-663) samo kod Karadžića s napomenom da se govori u Crnoj Gori.

Toponimijski odrazi nisu česti ali su općeslavenski i često se odnose na hidronime: srp. *Brlog, Brloga*, BiH *Brlošci, Brložnik, Brljuša*, češ. *Brloh, Brložec, Brložný*, slv. *Brložnica*, polj. *Barłogi, Barłog*, rus. *Berloža*. itd., a zanimljivo je da se od te osnove često tumači ime njemačkog grada *Berlina*.

TOPONIMI: *Brlóg* (sela kod Karlovca, Otočca); *Brlog* (vrelo, Livno); *Brloga*; *Brložnjak* (potok, Hercegovina); *Brljevci* (potok u Hercegovini); *Brljevo* (selo u Hercegovini).

brna (f.) / **brnje** (n.) 'kal, blato; močvarno zemljište; riječni mulj' < psl. **br̃na*, ali se bilježe i rekonstrukcije **br̃nъ/*br̃nъje/*br̃nije* < ie. **bher-* 'svijetlosmeđ'; stosl. *br̃na, br̃nije* 'blato, glib', *br̃nъ* 'blatan, prljav' > *brnan* (adj.) 'kaljav, lutulentus'; bug. dij. *br̃nè* 'blato, izmet'; sln. *bfn* (m.) 'riječni mulj', *b̃na* 'ilovača', sln. dij. *br̃nje* 'blato'. Kao apelativ zabilježen samo u južnoslavenskim jezicima, kod dubrovačkih pisaca iz 16. st., a danas je uglavnom zaboravljen; usp. i rus. *br̃nije* 'glina, blato' što je iz csl. te gluž. *borno* 'blato'. Rozwadowski (1948: 12–20) rekonstruirao praslav. osnovu **br̃n-/*bryn-* i navodi niz toponima i hidronima na slavenskom području, ali ističe da nisu svi istoga podrijetla. Skok (ER 1, 214) ističe »Kolektiv *br̃nъje* nalazi se u svim slavenskim jezicima osim u poljskom i bugarskom«, ali ne nalazi indoeuropske podudarnosti i smatra da se možda radi o leksičkom ostatku iz praslavenskoga, te uspoređuje s *brina*. Bezljaj (ES 1, 47) bilježi nekoliko karakterističnih imena (hidronima) u Sloveniji: *Brnjak, Brnik* (pritok Pšata, ime se prenijelo i na ljubljansku zračnu luku),⁵ a srodnih se toponima može naći i na području Hrvatske, BiH, Crne Gore i Srbije: *Brnj* (Kakanj, BiH), *Brnjac* (Tuzla), *Brnjaci* (Kiseljak), *Brnjavac* (l. pritok Velike Trepče, Vrginmost), *Brnjeuška* (Glina), *Brnjica* (Šibenik), *Br̃novo* (hidronim pod Durmitorom); *Brnjička rijeka* (potok, pritok Prače, poriječje Drine) itd. (IM 1956: 99,100). Neki se od tih toponima bez sumnje mogu izvoditi od te praslavenske hidronimske osnove, ali sigurno ne svi. Na temelju iscrpne analize zapadnoslavenskih imena tvorenih od te osnove Udolph smatra da češki i slovački toponimi, kao i oni zabilježeni na južnoslavenskom području omogućuju tek rekonstrukciju nedefiniranoga korijena *brn-*, ali zato poljska imena upozoravaju na to da je prvotni korijen bio **br̃n-*, a ta se pretpostavka potvrđuje i na istočnoslavenskom imenskom materijalu, uglavnom s područja Ukrajine i to osobito onoga koje graniči s Poljskom. Za ta imena

⁵ M. Snoj je međutim u radu »O imenih *Brnik* in *Pirniče*« posumnjao u ispravnost izvođenja imena *Brnik* od psl. apelativa **br̃nъ(je)* 'blato'. On na temelju terenskoga uvida zaključuje da se radi o bistrom gorskom potoku koji se stoga ne bi mogao poistovjetiti s 'blatnim potokom', a ujedno povijesne potvrde toga imena uvjetovale bi drugačiji razvoj. Stoga predlaže povezivanje s psl. apelativom **br̃rtnikъ* 'pčelar', koji kao imenica nije opstao u južnoslavenskim jezicima, ali se može prepoznati npr. u slov. i hrv. prezimenu *Bernik* (Snoj 1987: 489–490).

Udolph pretpostavlja da sežu čak u praslavensko doba.⁶

HIDRONIMI: *Brnca* (potok); *Brnjačica* (potok, Slav. Požega); *Brnjavac* (l. prtok Velike Trepče, Vrginmost).

črēt/črēt (m.) g. *črēta* ‘močvarno mjesto, osobito u šumi; kaljuža u šumi; vlažno podvodno tlo, blato; močvarna livada’; < psl. **črēto* < ie. *(s)*ker* ‘rezati’; stsl. *črētъ*; sln. *črēt* m. i *črēta* f. ‘močvarno zemljište, rit’; rus. *čerēt* ‘trska’ (*Čeretenka, Očeretenka*), ukr. (*o*)*čerēt* ‘šaš, rogoz’, (*Očeretka*); u zap. slav. jezicima očuvano samo u toponimiji, ali i češ. *stítež* ‘močvarna šuma’ (*Střítež*); usp. mađ. toponim *Cseret*, te rum. *cirițel* ‘Strauch’. Prema semantizmu sjevernoslavenskih jezika, prvotno je značenje vjerojatno bilo fitonimijsko, odnosno označavalo je močvarno bilje ‘šaš, rogoz, trska’, od čega se potom razvio semantizam ‘mjesto gdje raste ta močvarna biljka’.

Kod Belostenca se bilježi *črēt* ‘silva paludosa’. Bezlaj apelative i imena tvorena od **čbrto* i **čbrtežb* ‘krčevina’ te **črēta* i **črētežb* ‘močvara’ izvodi od **čbrto*, *črēsti* ‘krčiti’ i smatra da je razlika među njima postojala već u praslavenskom. Ističe da u Sloveniji imena tipa *Čreta* nalazimo samo tamo gdje za pojam ‘krčevine’ prevladavaju imena izvedena od osnove **krčrb* koja se samo na uskom pojasu u Dolenjskoj miješaju s imenima tipa *Črt, Črtež*. Arealna rasprostranjenost imena tvorenih od te osnove na slavenskim prostorima za Bezlaja je vrlo važna za proučavanje prvotnih slavenskih migracija, jer takva imena osim u sln. nalazimo u ukr. imenima *Čertež, Čerče, Čertyžne* iz apelativa *čertéž* ‘krčevina, zemljište nastalo krčenjem šuma’ te u Karpatima. On međutim ne obrađuje hrvatske toponimijske odraze (Bezlaj SVI, I, 11, 120–122). Od iste osnove možda se može izvoditi i sln. toponim *Čatež*. U apelativnoj se funkciji rabi već 1331: In aquam *Lomnycha* ... et transit per *chret* Starcha (Turopolje, CD 9; 566).

“Vu tem čretu je navêk blate” (Trebarjevo);

čretište ‘močvarni kraj’;

Na hrvatskom je području danas to uglavnom kajkavski apelativ, no Šojat i na području riječkoga zaleđa bilježi toponim *Čritež* (po njemu < **črēto*)⁷ koji zajedno s istarskim toponimom *Čiritež*, kod Buzeta, svjedoči da je postojao i lik s -i- u korijenu **črīt* s -i- umetnutim u skupinu *čr* (Šojat 1976: 208; 1982: 356).

Toponimijske potvrde toga, danas arhaičnoga hidronimijskog apelativa, u povijesnim dokumentima datiraju u 13. st., no mnoga se mjesta danas ne mogu ubicirati.

⁶ On navodi i niz čeških i slovačkih toponima (*Brná, Prenee, Pirne, Brno*), te poljskih (*Brennik, Brenica, Brenno, Breń*) s vokalizmom *Bren-*, i istočnoslavenskih (*Bronica, Bronci, Bronka, Broń*) koji bi imali vokalizam *Bron-* (Udolph 1982: 567–570).

⁷ Šmilauer međutim navodi Machekovo mišljenje (ES 482) prema kojem je *čiert’az* ‘granična linija’ < **čbrto* (Šmilauer 1970: 50).

POVIJESNE POTVRDE: 1229: transit unum stagnum *Stoysentherit* dictum, (CD 3, 321); 1249: ubi exiundo de *Chreth* fluvius constat currens; cadit in *Chret*, ubi descendendo adit fluvium *Tetrevnc*, (CD 4, 351); 1379: ad aquam *Crechin*, et supra eundo per *Crechin* ... usque ad caput *Crechin*, MT 1, 102); inter paludes *Bwna*, *Merthwycze* et *Bwnzkychreth* appellatos (MT 2, 491); 1395: terra *Crete* (Glina); 1444: in quadam silva in prescripto lacu *dezethynchreth* dicto; 1446: paludem *Czerny Czreth* (MT 3, 543); 1454: in prescripto lacu de *Zethynchreth* dicto (MT 1, 249); 1519: *Chrechan* (MT 2, 415); 1558: ad stagnum *Gathychnychret* vocatum, (MT 3, 410).

TOPONIMI: *Čret* (selo kod Bukevja, Zagreb / potok, Samobor / selo kod Lepoglave, Varaždin / selo kod Konobe / selo kod Pregrade / selo kod Krapinskih Toplica / naselje u međuriječju Lipnice i Lomnice u Turopolju, 1379: *Crechin*; 1519: *Chrechan* / potok što teče kroz Stupničku šumu, l. pritok Lomnice; 1249: *Chreth* fluvius); *Črět* (dva potoka, l. i d. pritok Bednje, Varaždin); *Črėti* (polja, Ivanić-Grad); *Čerēt* (polje, Križ kod Ivanić-Grada); *Čiritěš* (*Čeretež* < *Čretež*; močvarni predjel kod Roča, Istra); *Črěčan* (selo kod Zeline); *Záčretje* (selo, Krapina; spominje se od 1375, CD 15, 130).

Crni čret (Turopolje); *Desetinčret* (1444: *dezethynchreth*); *Gatični čret* (u Turopolju, 1558: *Gathychnychret*); *Stojšen čret* (1229: *Stoysentherit*); *Ježevački čret* (bara, Zagreb); *Rětki črět* (Mraclin, Turopolje); *Trebovečki čret* (bara, Zagreb); *Tusti čret* (jarak, Čazma); *Zeli čret* (bara, Zagreb).

fānag (m.) 'blato, kal; muljevito dno, blatnjava morska pličina' < tal. *fango* (< germ. **fanigs* 'blatan'; usp. i sln. *fānk* 'zaštitna daska od blata', *parafānk* < tal. *parafango* = *parare* + *fango*. U apelativnoj se uporabi rabi i lik *fangac*. Toponimijski se odrazi javljaju samo u mikrohidronimiji, no uglavnom se radi o nazivima na granici apelativa i imena, primjerice *U Fāng* (završetak luke, nekoć je tu bilo blato, danas nasuto, Dugi otok).

gьdьk-** 'glib' u preklapanju s psl. **gadъ* 'nešto gnjusno, možda od ie. **g^hedh-* (g^ho/eH(u)dh-*) 'gnoj, izmet, blato'; od istoga je korijena srvnj. *quāt*, njem. *Kot* 'blato, glib, izmet', a od psl. **gadъ* izvodi se i hrv. *gād* 'zmija' i *gāditi se*; U literaturi se navodi kao hidronimijska osnova **gьd-* 'mokar, vlažan; moča, kal, luža', a od te se nepotvrđene hidronimijske osnove izvodi i rekonstruirano **gdinjica* (f.) 'lužno zemljište, vlažna šuma'. Rospond (1982: 110) smatra da se radi o arhetipskoj baltoslavenskoj topografskoj osnovi, usp. lit. *gudė*, no nema mnogo ni apelativnih ni toponimijskih potvrda. Skok je i hvarski toponim *Gdinj* i pašku *Dinjišku* dovodio u vezu s slav. korijenom koji znači 'šuma', što je na današnjem kamenitom Pagu teško zamislivo, ali u prošlosti je i Pag bio šumoviti. Moguće je da je prvotno značenje **gьd-* bilo 'drvo', a od te bi se osnove

moglo izvoditi i ime ličke ponornice *Gacke* (kod Karadžića *Gaštica*), koje se tako povezuje s polj. toponimima *Gdańsk*, *Gdynia*, *Gdów*, *Gdecz*, češ. *Kdyně*, *Hedčani*. No ni Bezlaj za istoimeni sln. hidronim *Gacka*, prtok Vipave, također nema sigurnoga tumačenja (Bezlaj SVI, I, 169; ESSJ 6, 81). Hrvatski hidronim koji se kao ime predjela *Gacka* (bilježi se već kod Porfirogeneta *Γουτζηνά*, *Γουτζοκά*, u franačkim analima iz IX. st. *Goduscani*, *Guduscani*, a u srednjem vijeku *terra Geczka*, *Geccha*) izvodilo se često od etnika Goti što nije vjerojatno tumačenje kao ni povezivanje s *gad* 'zmija'. Sekereš (1966b: 464) pak toponim *Gacka* u ist. Slavoniji izvodi od *gat* 'ustava, brana'. Formant *-bsky* (*dbsk-* ili *tsk-*) pravilno daje *-ck-*: *gbd-bsk-* > *Gack-*. Ipak, na hrvatskom prostoru te u drugim južno-slavenskim jezicima toj praslavenskoj osnovi nije ostalo traga u apelativnoj uporabi.

TOPONIMI: *Gacka* (rijeka u Lici, izvire kod brda Koren i kod Otočca se dijeli u dva glavna rukavca tvoreći otok); *Gacka* (zemljište, Tordinci, ist. Slavonija); *Gacki kânāl* (kanal kod Črnkovaca, Podravina); *Dinjiška* (< *Gđinjiška*, naselje u blatnom predjelu paško-dinjiške doline sj. od Velog blata, Pag.); *Gđinj* (Hvar); *Gata* (zagaženi potok, Poljica).

gačka (f.) 'glib, blato, kal' < *gacati*; u Lici *ganjcati*. Bilježi se u Bellinu rječniku 'lutum' i kod Stullija, te u oba i izvedenica *gačkavina* 'isto' (ARj 4, 713; 886). Nejasno je kod toponima tipa *Gačno* (Krk) i sl. jesu li tvoreni od toga inače uglavnom nepoznata apelativa ili ih treba izvoditi od *gat* (usp. *gatiti*, sln. *gačiti*), jer je moguće da je u nekim imenima došlo do križanja tih dviju osnova.

kăška (f.) 'glib' (Brač); *kačkati* 'gaziti po blatu' < *kačka* 'glibom napunjen znak u nekoj igri'; (po ARj onomatopejska tvorba, navodi se iz *Slovinca*); *kăčkati* 'kapljati'. U mak. je *kaškalo* 'močvarno mjesto, kalište' (Vidoeski 1980: 88); usp. *Kačkalište* (močvaran dio šume) u jugoist. Srbiji, te *Kăškalo* (močvarno zemljište, Zvečan) i *Kaškalište* (Kičevsko) u Makedoniji.

TOPONIMI: *Kacâj* (izvorišni dio Sušice, Rijeka); *Kaščica* (uvala, Žirje); *Kašić* (lokva, Žirje); *Kaškô griža* (Gornji Humac, Brač); *Kăškovac* (Gornji Humac, Brač).

glīb (m.) 'blato, mulj, duboki kal' < psl. **glibъ/*glibъ* < ie. osnove **gleibh-* < **glei-*, odakle je i *glina*, *gljiva*, te glagol *glibati* 'gaziti po blatu'; usp. srp. *glib* (*Gliban*, *Glibavac*, *Glibavci*, *Glibić*, *Gliblje*, *Glibovac*, *Glibovi*, *Glibovica*, *Glipski potok*), sln. *glīb* 'blato'; mak. *glib* 'isto' (*Glibo*, *Glíbot*); bug. *glib* 'močvarno mjesto, močvarno tlo'; u sjev. slav. jezicima polj. *glibiel* 'močvara'; vjerojatno je neispravno vezivanje uz rus. *glyb* 'dubina, udubina', koje ide s *glýbókij* 'dubok'; usp. pridjev *glibovit* (glibovite livade, Reljković). Bilježi se od 16. st., kod dubrovačkih pisaca u ž. rodu *glib*, g. *glibi* (f.), *glibati* 'gaziti po blatu'; "veliki kao,

lutum profundum” (Mikalja); “lutum” (Bella); “abundans coenum” (Stulli). U mnogim toponimima dolazi do semantičkog preklapanja *glib* ‘blato’ s *dubok* (*Globoka*, Istarski razvod, *Glibok potok*; *Gliboki potok*);

glibež (f.) ‘glib’; »Istezalo se same glibeži, pržine i kamenja« (Pavlinović).

glibina (f.) ‘duboko blato’ (Dubrovnik);

TOPONIMI: *Glib*; *Glibača* (bara u Posavini / voda u Bosni); *Glibaja* (velika livada pod Velebitom); *Glibara* (zemljište, Torjanci, Baranja); *Glibnjok* (Pražnica, Brač); *Gliboj/Glibaja* (rijeka u Bosni); *Glibočica* (13. st.: Pridoše k velikoj reki pod Glibočicu, IR); *Glibornica* (selo, Ogulin); *Glibodol* (selo u Lici, sj. od Otočca); *Glibuša* (kanal, Mostar / lokalitet, Metković); *Glizuša* (lokva, zdenac, Dubrovnik); *Gliboki Brod* (selo, Ogulin); *Glibok potok* (potok, Čakovec, vjerojatnije od *dubok*).

glína (f.) ‘vrsta mokre i ljepljive zemlje, ilovača’; < psl. **glina/*gnil(a)* < ie. **glei-nā* od korijena **gli-*, **glēi* ‘mazati, lijepiti se, biti gladak i ljepljiv’; poimeničeni psl. pridjev **gljъ*; usp. psl. adj. **glinъnъ* ‘glinovit’ riječ potvrđena u svim slavenskim jezicima, ali je toponimijskih odraza znatno više na sjevernoslavenskom području. Usp. stcsl. zabilježen kao pridjev *glinъnъ*, *glinъnyj*, ‘blatan’; sln. *glína* (*Glina*, *Glinjek*, *Glinščica*, *Glinški potok*), BiH (*Glinica*, *Bihać*, *Glinje*, *Tuzla*), srp. *glina* (*Gline*), mak. *glina*; bug. *glina*, dij. *gnila*; češ. *hlína* (*Hlina*, *Hlíny*, *Hlinovec*, *Hlinavka*), polj. *glina* (*Glinica*, *Glinka*, *Glinki*, *Glinik*, *Gliniawi*), brus. *hlina*, rus. *glína* (*Glinka*, vrlo čest hidronim, *Glinica*, *Glinenka*), ukr. *hlýna*, *hlynyšče*. U nekim je slučajevima moguće preklapanje s **glen* ‘sluz’ < psl. **glěnъ* (prijevajni odnos s *glina*) ‘sluz, slina, vlažnost’, sln. *glěz* ‘sluz, mulj, glina’, rus. *glen* ‘vlažnost’, češ. *hlen* ‘glib’, slv. *hlien* ‘isto’. Oboje je od istoga ie. korijena **glēi* (rasprostranjenog i u hidronimiji drugih, neslavenskih jezika) od čega je nastao temeljni psl. morfem **gli-/glě*, koji treba prepoznavati ne samo u primarnim hidronimijskim osnovama *glina*, **glěnъ*, **gljъ* koje obrađuje i Udolph (1979: 110–138), već i u **glěvъ*, **glitъ*, od čega je rus. dij. *glev*, *gleva* ‘riblja sluz’, polj. dij. *gliwa* ‘gljiva’, hrv. *gljiva*, *glista* i sl. s mnogim hidronimijskim odrazima. Primarni psl. adj. **gljъ* posuđen u rum. *glie* (*de pămînt*) ‘gruda’; usp. i alb. *glinë* ‘blato’.

glinuša (f.) ‘isto’. Riječ se bilježi kod Stullija “gnjila” s napomenom da je iz ruskoga, a u apelativnoj je uporabi taj lik češći u srpskom.

gnjila (f.) oblik s premetanjem (*l ~ n > n ~ l* te potom *n > nj*); iako se taj lik s metatezom bilježi i u drugim slav. jezicima, nije rasprostranjen kao vodna imenica, a i hidronimijski su odrazi znatno brojniji na južnoslavenskom području, osobito u Dalmaciji.

gnila / *gnjila* ‘glib’ (Dalmacija). Likovi s metatezom nastali su dijelom i

pučkoetimološkim povezivanjem s *gnjio* < psl. **gniltь* od glagola *gnjiliti* < psl. **gniti* ‘raspadati se, drobiti se’ < ie. **ghnei(ə)*-. Istu pojavu bilježimo i u drugim slavenskim jezicima, gdje imamo hidronime: srp. *Gnjila*, *Gnjilak*, *Gnjilan*, *Gnjilioce*, *Gnjili Potok*, *Gnjilani*, *Gnjilovac*, slv. *Hnilec*, polj. *Gnitka*, *Zgnilec*, rus. *Gnila*, *Gnilaja*, *Gnilenka*, *Gnilica*, *Gnilka*, *Gniloj* itd. U hrvatskome se taj lik bilježi već od 13. st. te u starijem rječništvu: “argila, limus” (Vrančić); “argilla, creta, terra figuralis” (Mikalja), te s istim značenjem kod Voltiggija i Stullija.

gnjilarište (n.) ‘mjesto gdje se kopa gnjila’ (Mikalja);

gnjilište (n.) ‘isto’ (Stulli). Oba lika apelativa odražavaju se najčešće imenima manjih potoka, a u Dalmaciji se taj apelativ uglavnom odnosi na uvale u kojima ima plodnoga zemljišta.

TOPONIMI: *Glina* (gradić, Banovina / nekoliko sela u Lici kod Ogulina / d. pritok Kupe = 1209: ad fluvium *Glina* CD 3, 85), *Glinek*, *Glinica* (d. pritok Gline = 1211: terra Raten fluvium *Glinyza*, CD 3, 104 / potok, Karlovac / selo, Lika), *Glinsko*, *Glinska Poljana*, *Glinsko Vrelo*, *Glince*, *Glinje* (odnosno *Gnjila*); *Glinjak* (1402: fons vocatus *Glynnak*, L. K. 6, 196); *Gnilovača* (oranica, Senj); *Gnjile*, *Gnjili Potok*, *Gnjilica*, *Gnjilišće* (Brač), *Gnjilišta* (selo, Popovo polje, Hercegovina); *Gnjila* (uvala, Mljet / Milna, Nerežišća, Brač); *Gnjilac* (Donji Humac, Brač); *Gnjile* (Mirca, Brač); *Gnjilišće* (Gornji Humac, Brač); *Gnjiline* (uvala, Hvar); *Gnjilište* (uvala, južni Jadran); *Gnjilec* (potok uz Kupu = 1316: circa litus fluminis Colpe usque ad quandam ripam Draga vocatam, que est prope fluvium, qui vocatur *Gnilech*); *Gnjilovac* (Dol, Brač); *Gnjilovača* (uvala, Rivanj); *Gnjilovčić* (livada, Senj); *Nègnjile* (livade i oranice, Senj).

gnôj (m.) ‘blato, gnojivo, glina’ (prvotno je značenje možda ‘lončarska glina’, ili vjerojatnije ‘ono što gnjije’) < psl. **gnojь* puni prijevoini stupanj od **gniti*, **gnьjъ* < ie. **ghneje/o-*; općeslavenski apelativ: stsl. *gnojь*, mak. bug. *gnoj* (*Gnojnica*, *Gnojna*), sln. *gnój*; slv. *hnoj* (*Hnojnik*); češ. *hnůj* (*Hnojnice*, *Hnojce*); polj. *gnój* (*Gnojnik*, *Gnojniec*); ukr. *hnij* (*Hnojnice*), rus. *gnoj* (*Gnojnica*); u srp. se manje rabi zbog postojanja istoznačnog turcizma *đubar*; preuzet i u mađ. *ganaj*, te u rum. *gunóiu* ‘isto’. Bilježe se brojne izvedenice iako apelativ nije osobito plodan u hrvatskoj zemljopisnoj terminologiji, pa ni toponimiji: *gnojnica*; *gnojanica*; *gnojanik*; *gnòjina*; *gnojište/gnojišće/gnojišče*;

Bilježi se i lik *gnjoj*: “Spodal njoj je vodi, ka spod gnjoja teče” (ARj);

U slovenskoj se hidronimiji dosta često bilježi za imena manjih šumskih potoka: *Gnojevec*, *Gnojovc*, *Gnojine*, *Gnojca*, *Gnojnica*, *Gnojnice*, *Gnojivec*, a u hrvatskoj se toponimiji javlja samo u imenima naselja *Gnòjnica* (selo kod Ogulina / selo u Hercegovni, kod Mostara); *Gnojnice* (selo, Slunj), potom *Gnojini* (toponim, Omišalj, Krk); *Gnojishće* (uvala, Ugljan).

grèz (m.) 1. 'glib, mulj, blato; 2. baruština, močvara' < psl. **gręzъ* 'blato' < ie. **grem-* '(biti) vlažan; moka; blato'; usp. *greznuti* 'utonuti, zaglibiti, poplaviti', *ogreznuti* < **gręznęti*; od psl. **gręz-iti* / **gręz-iti* 'potapati (se)' izvodi se hrv. dij. glagol *grezati* (Lika, Crna Gora), *grežiti* 'propadajući ići po snijegu'; čak. dij. *gruziti* (s prijelazom *ę > u*) 'potopiti', sln. *grežiti* 'utopiti se'; može se vezati uz lit. *grimsti* 'potonuti, potopiti', *grimzls* 'močvara'. Općeslavenski hidronimijski apelativ: srp. *Grežanska rijeka* (pritok Timoka), *Grežna*, sln. *grěz* (m.) 'mulj, blato'; (f.) 'duboki mulj, baruština' (*Grežovščak*); bug. samo u toponimiji *Grezen*, *Grežnica*, polj. *grąz* 'močvarno mjesto' (*Grežini*); ukr. *hrjaz*, *hruz* 'močvara, blato', strus. *grežina* 'vlažno mjesto', rus. *grjazь*, *gruz* 'blato, mulj' (*Grežna*, *Grjaznyj*, *Grjaznuška*). Udolph (1979: 142-152) rekonstruira psl. osnovu **gręzъ*/**gręzъ*, no od lika **gręzъ* u južnoslavenskim jezicima jedini je toponimijski odraz ime vode *Grūža* kod Kragujevca u Srbiji (ARJ 3, 484) zabilježene 1718. kao *Kruscha Bach*. Današnja je apelativna rasprostranjenost u hrvatskom ograničena, ali se bilježi u starijem hrv. rječništvu "gréz, blato mehko od vod nanošeno, limus vel limum, coenum, v. kal" (Belostenec); "coenum" (Jambrešić) *grèz* 'coenum'; *greznuti* 'potopiti', *gruz* 'casus, praeceps' (Stulli) (ARJ 3, 422).

grèz 'glib u moru, melma argillosa' (L. Zore);

"Na močvarnih mjestih ima greza" (Posavina) (Rad 46, 278);

pògrez (m.) 'blato; muljevito tlo' (Istra); "terra limosa, qua mergi potes" (ARJ 10, 425);

U hrvatskoj se mikrohidronimiji uglavnom javlja kao ime močvara: *Grezen*; *Grizno blato*, *Grežnica*; te selo *Grežina* (blizu Kutereva).

***xlębъ** (f) 'blato'; povezuje se s lit. *sklęmbti* 'okliznuti se' ili se smatra ekspresivnom dubletom s **glęb-*, ali etimologija je ipak nejasna. Treba naravno razlikovati **xlębъ* 'blato' od **xlębrъ* > 'kruh, hljeb' (posuđenica od germ. **hlajba-*), što primjerice ne čini ni Šmilauer (1970: 78) pa hrv. *Hlebine* neispravno izvodi od **xlębrъ*. U slovenskoj se toponimiji bilježi: *Hlebce*, *Hlebče* (Bezljaj ES 1, 196), a u makedonskoj hidronim *Lębnica*, pritok Struma (Miteva 1982: 331). Duridanov (1963: 203) i ARJ (3, 633-4) kao osnovno značenje tog praslavenskog leksema navode 'riječni prag; vodopad', dok ga Georgiev izvodi od dij. *lep*, *leba* 'hljeb' (1960: 59-60), što je i semantički neutemeljeno. U ESSJ (8, 32-33) ističe se veza sa značenjima 'klizav' i sl. i upozorava da ne postoji etimološka veza s izvedenicama od glagola zvukoopisnoga podrijetla **xlębati* koje u istočnoslav. imaju značenja 'kiša sa snijegom' i sl.

Hlebine (selo u Podravini). Možda bi se od te osnove mogli izvoditi i otočni toponimi *Gljebičine* (razvučena blatna uvalica s lokvom u blizini, Sestrunj); *Gljebičine* (Iokva, Sestrunj).

īlo(vača) (f.) ‘glina, blato, mulj’; današnje značenje ‘vrsta mekane mokre zemlje, glina’, po Wippelu (1957: 81) je primarno *‘močvara’; < pridjeva *ilov* (*il* + pridjevski sufiks *-ov* + augmentativno-pejorativni sufiks *-ača*) < psl. **jl̥ovъ(jb)* < **jb̥l̥/*jb̥lo/*jb̥la* < ie. **īl-* ‘blato, mulj’ potvrđeno u grč., slav. i balt. jezicima; usp. grč. *ἰλός* ‘blato, glina’; let. *īls* ‘taman, mračan’. Općeslavenski apelativ, usp. stosl. *il̥*, potvrđen u svim slavenskim jezicima i gotovo svugdje s hidronimijskim odrazima: sln. *īl*, *īlo* (*Ilovica*); BiH (*Ilova* – 3 sela kod Banja Luka: *Ilova-Šereg*, *Ilova Tabak*, *Ilova-Velika*, *Ilovice*, *Iličani*); srb. *ilovača* (*Ilovica*), bug. *il* ‘glina’, *ilovica* (*Ilovica*); mak. *ilovica* (*Ilovica*); slv. *īl* (*Ilovec*), češ. *jíl* ‘glinena zemlja’ (*Jíloviště*); polj. *it* (*Ilanka*); ukr. *il* ‘blato, glina’, rus. *il* (*Ilovka*). Riječ je pripadala staroj *u*-osnovi. U hrvatskom danas samo kao izvedenica, ali u 16. st. i *īl*: »Nima li lončar oblast nad ilom?« (Antun Dalmatin). Primarno *il* očuvalo se u pridjevu *ilov*, i hidronimu *Ilova* i *Ilica*.

U rječništvu bilježi se: “argila; ilovača lončarska, creta figulina” (Belostenec); “argilla” (Jambrešić); “argilla; thon, lehm” (Volliggi); “v. gnjila” (Stulli).

ilo (n.) / **ilja** (f.) ‘blato, mulj’ (Stulli “limus”);

ilovina ‘blatna zemlja’ (Šulek); dij. čak. **jělovača, jilovica**;

TOPONIMI: *Ilača* (selo, Srijem); *Ilica* (nekoć potok u Zagrebu, 1429: puteum scaturientem *Ilicza* vocatum, 1431: prope fluvium *Ilicza* vocatum, Tkalčić 9, 178, 209; 1699: *Vilica*); **Īlo** (uvalica u uvali Jaz, Dugi otok); *Iločac* (selo, Baranja); *Ilomaska* (potok, travnik); *Ilova* (selo, Kutina / l. pritok Trebeša, ogranka Lonje, 1275: prope fluvium *Ilua*, CD 6, 144; 1409: pervenit ad fluvium *Ilwa*, LK 10, 102 / d. pritok Male Trepče kod Petrinje / potok, Derventa); *Ilovac* (naselje kod Ozlja); **Īlovač** (teren, Dugi otok); *Ilovačina* (bočata voda, Luka na Dugom otoku); *Ilovačak* (naselje kod Pokupskog); *Ilovec* (1277. fluvium *Ilowch*, CD 6, 197); **Īlovica** (zemljište s ilovačom za pranje robe, Iž); *Ilovik* (otočić kraj Malog Lošinja / naselje kod Čavla, Gorski kotar); *Ilovinak* (d. pritok Košnice, blizu Zagreba; 1486: inter duos fluvios, videlicet *Koznycza* et *Ilowenak*, MT 2, 44 / riječna bara, Zagreb); *Ilovnjak* (kanal u Turopolju, 1470: *Illouenak*, MT 2, 11); **Īlovica** (zemljište, Dugi otok); **Bélo ĩlo** (uvala, Rab); *Ilovski Klokočevac* (selo kod Hercegovca u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji).

kāl (m.) *kāla* 1. ‘blato, mulj, glib’ 2. dij. ‘lokva’ < psl. **kal̥* ‘blato, blatište, mlaka, mutna tekućina’; u dem. likovima *kalac*, *kalić* i ‘vrela’. Općeslav. apelativ s toponimijskim odrazima u svim slav. jezicima: stosl. *kal̥* ‘blato, mulj’; srp. *kāo*, *kalja*, sln. *kāl* ‘mlaka’, mak. bug. češ. *kal* ‘rijetko blato, kaljuža’; rus. *kāl* ‘blato, izmet’, polj. *kał*. Preuzeto i u mađ. *kalista* ‘lokva, bara’. Etimološki nije objašnjeno sasvim zadovoljavajuće, no uglavnom se vezuje uz grč. *πηλός*, dorski *πῶλος* ‘blato, močvara’, lat. *palūs* ‘stajaća voda, močvara’ < ie. **k̥ālos* ‘glina, glib, blato’, no te su tvorbe nastale od ishodišta s početnim **p*. Drugo,

možda čak i uvjerljivije tumačenje izvodi od ie. **kālo-* < **kāl-* (**kaHl-*) ‘taman, crn’, skt. *kālas* ‘crn’, lat. *cāligō* ‘magla, tama’. Skok rekonstruirao prvotno značenje kao ‘močvarno, ilovasto blato koje je služilo lončarskoj kulturi’ i pretpostavlja predindoeuropski supstrat srodan s *palus, -udis* (Skok 1921: 122; Skok ER 2, 37), što nije potrebno jer se riječ može objasniti iz indoeuropskoga. *Kal* je vrlo rasprostranjen vodni apelativ u svim slavenskim jezicima, i gotovo u svima je zadržao sličan lik i značenja ‘blato, lokva, močvara, izmet’, te mnogobrojne toponimijske odraze; usp. mak. *Kalec, Kálta, Kalen, Kálna, Kálnik, Kálnici, Kalnica, Kalnište, Kalište*; polj. *Katek, Kałki, Kalisko*; češ. *Kalná, Kalná Voda*; rus. *Kalъnyj, Kališči* itd. Udolph (1979: 171–186) je opširno obradio tu hidronimijsku osnovu i pokazao da se na slavenskom području najveće gomilanje imena nalazi na prostoru Poljske.

U hrvatskom rječništvu bilježi se: “kao, kal, kaluža: caenum, lutum, limum” (Mikalja); “kal, kô: loto e fango, lutum” (Bella); “kal, kalužina, glib, lokva, lokan; lacuna, caenum limus, lutum; v. kaluža” (Belostenec); “kal, kaluža, lacuna, coenum” (Jambrešić); “kal, v. kalužina” (Völtiggi); “kal, kô, lutum, coenum, limus; kao, v. kalo” (Stulli) (ARJ 4, 763, 771–772, 779, 833).

U toponimiji se odrazi u Hrvatskoj bilježe od 14. st. Bogdanović (1982: 289) ističe da je u ist. Srbiji vrlo rijedak u apelativnoj uporabi, ali zato za svrljiški kraj navodi više toponima tipa: *Kalinje, Kalnica, Kalotina*, te drugdje po Srbiji *Kalina, Kaline, Kalinička rijeka* i sl. U sln. i kajk. ima i značenje ‘bara’; u sln. često ime za manje vodene tokove i stajaće vode, s mnogobrojnim hidronimijskim izvedenicama *Kalič, Kališnik, Kališće, Kališovec, Kali*. Kod mnogih je toponima i na hrv. području teško odrediti pravo podrijetlo jer dolazi do križanja više osnova (*kalac* ‘vrsta trave’, *kalina* ‘vrst grma’, *kalus* ‘ptica’, *kaluša* ‘bijela ovca’, *kalj* ‘ljepilo’ itd.). U Primorju *kâlo* (n.), čak. *kál*; dij. i *kalj m./ kalja f.*

“Mertve vodi su kajugi, kadi voda stoji, kadi dežji; kajužini, kadi stoji više vrimena, ali istešo presehne. Još su kali, lokve i zdence, ter guštirni; ma kal, loki, zdenec i guštirnu su udelali judi. Kal je jama, ka derži veći del leta vodu; loki je veća od kala.” (Krk, ZbNŽO 4, 228);

kalić (m.) ‘kišna kaljuža’ (Rijeka);

kàlina (f.) ‘glib, blato; vlažno mjesto’. Bilježi se dosta hidronima tipa *Kalina, Kalinova, Kalinka, Kalinovec, Kalinovica* (rivulum *Kolinoa*, fluvio *Kalynowecz*, fluvium *Kalinowicza*) koji su nastali od fitonima *kàlina* ‘*Viburnum opulus*’ < psl. **kalina*, što je sekundarna tvorba jer ta biljka raste na vlažnom terenu. No naravno kod mnogih je imena teško razlučiti pravo podrijetlo. Moguće je također kod nekih imena i podrijetlo od lat. *callis* no ti su toponimi ograničeni na putove. Tako P. Šimunović brački toponim *Kàlina* tumači od *callis*, a *Kalîna* od *kalъ* (1972: 188, 215).

“loto di stagni, paludi e simili, limus” (Bella); “v. kalužina” (Voltiggi); “magnum lutum” (Stulli);

kàlilo (m.) ‘kaljuža’ (Srijem);

kalište (n.) > mađ. *kálista* (1292, ‘lokva’);

kaluža (f.) možda nije tvoreno od kal već *ka* + *luža*, no vjerojatnije od *kal* ali prema *luža*; *kàljuža* ‘isto’; usp. rus. *kaluža*, češ. *kaluže*, polj. *kałuża*;

“acqua fangosa, aqua limosa; loto di stagni, paludi e simili” (Bella); “kaluža: voda mutna, vino etc.; turbida, luculenta, terracea, coenosa, limosa aqua” (Belostenec); “fogna. cloaca, mistpfütze” (Voltiggi).

kàlužina (f.) (Bella, Belostenec, Voltiggi: “fangaccia, fogna, laguna”, Stulli);

kalužište (n.) “magnum lutum” (Stulli);

kàljuga (f.) ‘bara, lokva, blato’;

kajuga (f.) (Krk). Izvedenica **kaluga* nalazi se gotovo u svim slav. jezicima.

Nebrojeno je mnogo mikrotoponima izvedeno iz apelativa *kal* na čitavu prostoru Hrvatske, ali ih najviše bilježimo na kajkavskom području, osobito na vlažnim područjima, primjerice u Gorskom kotaru i riječkom zaleđu.

Kao imena naselja bilježe se *Kal*, *Crni Kal*, *Kalac*, *Kalce*, *Kalica*, *Kalinovac*, *Kalinovača*, *Kalinovica*, *Kalinje*, *Kališta*, *Kalište*, *Kalnik*, *Kaoci*, *Kaluža*..., s time da oblici s *kalin-* mogu biti i od druge osnove.

POVIJESNE POTVRDE: 1189: in loco qui sclavonice vocatur *Cal* (Kal, 1. pritok Radonje kod Karlovca, CD 2, 240); 1209: ad foveam que *Kalicha* in sclavonico nuncupatur (*Kalica*, CD 3, 87); 1217: ad *Calissam* (CD 3, 151, Gorski kotar); 1249: ad montem, ubi est *Kalyssche* (*Kàlišće*, CD 4, 411); 1253: quidam lacus vulgo *Kalysche* nuncupatus (CD 4, 537); 1267: ad paludem quandam *Calischa* nuncupatam (CD 5, 425); 1307: a quadam aqua *Kalischia* vocata (CD 8, 149); 1346: ad quendam rivulum *Kalische* vocatum (CD 11, 281, njive, Generalski Stol); 1269: locum *Kalysta* vocatum (*Kališta*, CD 5, 511); 1270: ad *Kalistam* (CD 5, 536); 1305: *Caliste* (*Kališće*, BR); 1305: *Calina* (*Kalīna*, BR, Dol, Brač); 1318: in aliam aquam *Kalista*, que vocatur eciam alio nomine Malachaza (CD 8, 504); 1284: ad locum *Calech* nomine (*Kalec*); 1346: in loco *Cali* (*Kali*, Ugljan); 1356: *na Cal* (kaljužasti predjel, Lastovo); 1411: ad rivum *Calach* (Lastovo); 1482: ad quoddam stagnulum *Kalczy* vocatum (*Kalci* kod Gline);

TOPONIMI: *Kal* (najčešće lokva ili vlažno zemljište, Istra, Gorski kotar / pritok Radonje kod Karlovca); *Kâl* (kaljužasti predjel, Lastovo); *Kàlac* (Lastovo / izvor u Pogori); *Kalaće* (izvor, Hercegovina); *Kalač* (izvor, Kotor); *Kalca* (Gorski kotar); *Kalci* (Glina); *Kalčić* (Gorski kotar); *Kalčina* (Gorski kotar); *Kale* (Žumberak / uvala, Vis / izvor, Makarska); *Kâle* (vlažno zemljište, Brač); *Kalec*; *Kali* (naselje, Gorski kotar / uvala, Senj); *Kalica* (Gorski kotar); *Kalíc* (voda iznad Podkilavca, Rijeka); *Kalič* (izvor, Cerknica); *Kaličina* (Gorski kotar); *Kalíč*

(voda, Lucinski vir, Rijeka / voda uz obalu Ričine / l. prtok Ričine / lokva, Svilno, Rijeka); *Kalić* (livada, Senj); *Kalić* (lokva, Istra, Gorski kotar); *Kalina* (lokva, Istra / Gorski kotar); *Kalīna* (vlažno zemljište, Brač / voda, Jelenje, Gorski kotar); *Kalīne* (vlažno zemljište i potok, više toponima na Braču); *Kaline* (Gorski kotar); *Kalīnec* (potok, Črečan kod Zeline); *Kalinišće* (Gorski kotar); *Kālišće* (zemljište, Generalski Stol); *Kališta*; *Kalnica* (potok koji izvire u Kalničkom gorju i od mjesta Glogovnica teče pod imenom Glogovnica potok, u blizini je brdo i selo *Kālnik* / potok, Čakovec); *Kalđ* (vlažno zemljište, Nerežišća, Brač); *Kalòvica* (polje, Darda, Baranja); *Kalovitica* (polje, Ižip, Baranja); *Kaluža* (potok, Gacko); *Kaluža* (Gorski kotar); *Kalužica* (Gorski kotar); *Kaljuža* (uvala, Vis); *Kaljužice* (Gorski kotar); *Kāočine* (< **Kalčine*, močvarni teren, Kaštela); *Kōlāc* (vlažno zemljište, G. Humac, Pučišća, Brač);

Dolčićkalīc (živa voda, Valići, Rijeka); *Na kalah* (Brač); *Na kalīni* (Omišalj, Krk); *Kod kōlišta* (livada, Senj); *Crni kal* (l. prtok Radonje kod Karlovca).

Nākrāj borā kalīc (voda u udubljenju kod Borovice, Rijeka).

lāp (m.) *lāpa* 'vlažna zemlja, gipka zemlja u ritu, vlažna zemlja uz izvor, blato'. Bezljaj sln. hidronim *Lapanski Studenec* izvodi iz sln. *lāp* 'ždrijelo, ponor', odnosno srp. *lāp* 'vodenasta zemlja' i rus. *lópans* 'izvor u močvari' i odbacuje antroponimno podrijetlo južnoslavenskih toponima tipa *Laplje*, *Lapja*, *Lapovo*, *Lapovci*, *Lapnjak* i sl. (Bezljaj SVI, I, 328; ES 2, 124). Hrvatsko rječništvo ne bilježi to značenje već samo "lap, plat zemlje, plaga terrae" (Belostenec), ali se bilježi kod Karadžića "gipka zemlja u ritu, wasseriger boden, terra humida". V. Mihajlović (1970: 163) navodi niz citata sa srpskoga područja, ali je riječ poznata i na močvarnom području hrvatskoga Podunavlja: "... šaran koji dolazi iz dalekih rumunskih "lapova" – ritova obraslih trskom, lokvanjem i drugim vodenim biljkama"; "Ono što voda uopšte naplavi, zove se lap" (Srijem, Fruška Gora). Osnovno je značenje apelativa *lap* vjerojatno ipak 'komad', od čega *lapat* 'komad zemlje, polje' (često u starijoj hrv. književnosti i općenit naziv za polje u Gradišću; usp. sln. *lapet* 'dio zemlje'); usp. *Lapāt* (polje, livada na Krku). Naziv *lāpor* 'vrst glinaste zemlje' (govori se u sj. Hrvatskoj) najvjerojatnije je predslav. podrijetla vezano uz vlat. **albāris* 'bjelkast' < lat. *albus* 'bijel', dakle ne treba ga vezivati uz tu osnovu.

TOPONIMI: Za hrvatska naselja *Lapac* (Lika), *Podlapača*, *Lapčan* (kod Makarske), *Lapovac* (Gorski kotar), *Lapovci* (Virovitica), te toponime *Lapajne*, *Lapanja* itd. nije sigurno treba li ih vezivati uz tu osnovu, ali je moguće.

Lāp (zemljište u ritu, Dalj, Baranja); *Lāpovac* (< isparavanja, potok i kanal, utječe u Bresnicu, Donji Miholjac); *Lapovac potok* (potok, Brod); *Miloš lap* ili *Milošev lāp* (bara, Darda, Baranja).

lôm (m.) < psl. **lomъ* 1. 'močvarno mjesto, blatište; 2. zavoj rijeke'; psl. **lomiti* < ie. **lem-* 'lomiti, drobiti'. Značenje 'blatište' nije osnovno u praslavenskom, ali se bilježi u stosl. *lomъ* 'močvarno mjesto' i u ruskom, dijalekatno. Apelativ je općeslavenski, s različitim semantičkim pomacima u značenjima: strus. *lom* 'blato, močvara', *lomy* 'poplavljeno mjesto'; bug. *lom* 'vodna jama', *lam* 'lokva, jarak'; d.luž. 'zarasla močvara, močvarna guštara' te alb. slavizam *llom* 'blato, kal'. Hidronimijskih odraza ima u svim slav. jezicima: bug. *Lom*, *Lomsko*, mak. *Lomnica*, sln. *Lomanja*, *Lomnik*, *Lomič*, *Podlomščica*, *Lomščica*, slv. *Lomnica*, *Lomná*, *Lomista*, češ. *Lomná*, *Lomnice*, *Lomnička*, *Lomno*, polj. *Łomnica*, *Łomniczka*, *Łomża* i jezero *Łomno*, ukr. *Lomnicja*, rus. *Lomenka*, *Lomna*, *Lomlja*, *Lomnja*, *Lomy* itd. ARj (6, 142) ni hrv. rječništvo ne bilježe hidronimijsko značenje već samo 'fractura'; usp. i lit. *lámdyti* 'lomiti' > *laman-tas* 'komad', *lomà* 'nisko mjesto na polju', let. *lāma* 'lokva' što Skok (ER 2, 316) uspoređuje s predlat. *lāma* > *Leme* > *Limski kanal*; usp. *lama*.

U Hrvatskoj se na močvarnim područjima, osobito u Hrv. zagorju i Turopolju, javlja toponim *Lomnica*, a u Bosni istoznačni toponim *Lovnica*. Skok navodi lik **lovъnica* kao osnovni, ali niti on ne objašnjava kako je došlo do specifičnog semantičkog razvitka u hidronimiji (za značenje 'zavoj rijeke' semantički je razvoj razvidan, ali za 'močvarno mjesto' Skok pretpostavlja da se možda radi o nekoj drugoj osnovi). Dickenmann (1966: II, 18) objašnjava kao »Wasser, das sich seinen Weg (durch die Felsen) bricht« ili »reißender Bach, der Steingeröll führt«, no praslav. je značenje očito opstalo kroz ruski apelativ pa Bezljaj rekonstruirati prvotno značenje 'močvarna rijeka' (SVI, I, 357–359).

TOPONIMI: Kao imena naselja bilježi se: *Lom*, *Lomnica*, *Lomno Vas* itd. *Lôm* (više oranica, Senj); *Lomnica* (861: ad *Lumnicham*, CD 1, 50; 1217: descendit in *Lomnicam*, CD 3, 159; 1228: in ripa fluvii *Lomniza*, MT 1, 5 = d. pritok Odre / riječna bara, Zagreb / potok, Samobor / potok, Tuzla); *Lomnice* (potok, Zagreb); *Lomščina* (1317: inde ad quendam fluvium seu fonacem *Lomschyna*, CD 8, 471); *Lomnica draga* (1283: inde descendit in aliam vallem dictam *Lomnichadruga*); *Lomski potok* (1242: rivulum qui dicitur *Lomzky potok*, MZ 1, 17); *Gornja Lomnica* (1393: *Alsòlomnycha*, MT 1, 140, Turopolje); *Podlomščica* (potok, Cerknica).

lûg (m.) 1. 'šuma, 2. močvarno tlo, močvarna dolina; šaš'; < psl. **logъ* s alternacijom **lug*. Najstarije je značenje bilo 'močvara ili močvarno zemljište obraslo grmljem iz kojega se razvija šuma', koje se do danas ponegdje dijalekatno bilježi, primjerice u Crnoj Gori, ali je već u stosl. *logъ* 'šuma'. Poljski čuva *łęg*, *łag* 'močvarno tlo', polap. *łag* 'livada, pašnjak', kao i lužički, gornjoluzički *tuh*, donjoluzički *tug* 'močvara, vlažna ravnica u šumi' (otuda *Łužica*, *Łužyca*, njem. *Lausitz* kao ime zemlje), s toponimijskim odrazima. U jugoist. Srbiji bilježi se

apelativ *lug* 'vlažno mjesto pored rijeke' te hidronimi *Lug*, *Lugče*, *Lužine*, *Podlužje*, dok hrvatsko rječništvo bilježi samo novije značenje 'šuma'. Hidronimijski su odrazi brojni u slav. jezicima, ali je ponekad nemoguće razlučiti treba li ime izvoditi iz *logъ* ili *luža*, a moguće je, osobito u izvedenicama, preklapanje i s drugim osnovama istoga lika (npr. *lūg* 'pepeo', *lužan* 'pun pepela, naziv boje' < stvnjem. *louga*, njem. *Lauge*). Iz *logъ* Bezlaj izvodi hidronime: sln. *Ložnica*, hrv. *Lužnica*, češ. *Lužnice*, *Loužnice*, *Lužice* (Bezlaj SVI, I, 361–362; ESSJ 16, 139–140; 169–170;); vidi i **otъlogъ*.

Trubačov gotovo ne nalazi vodnih značenja u refleksima psl. **logъ*, nego ih veže uz psl. **lugъ*, sumnjajući u njihovu etimološku vezu.

naluzac 'riječni otok' < **nalozъcbъ* 'mjesto koje se nalazi u močvari ili vodi';
podlužje (n.) 'zemljište pokraj luga, rita';

TOPONIMI: *Lug* (bara, Rijeka / lokva, Žirje); *Lužnica* (pritok Save, kod Samobora); *Međulužje* (selo kod Jajca); *Turopoljski lug*.

lūža (f.) 'blato, glib; kalište, lokva; močvara' < psl. **luža* < ie. **loug-īā* / **leug-* 'blato, močvara', **leu-* 'nečistoća'; usp. lit. *liūgas*, *lūgas* 'stajaja voda, kaljuža', let. *luga* (bez ie. *-īa); ilir. **lugas* ili **lugos* 'močvara' (Strabon 7,5,2 εἰς ἔλος Λούγειον); ako je ishodišno značenje osnove *'taman', srodno je s grč. λυγαῖος 'taman, mrk'. Riječ se kao hidronimijski apelativ danas uglavnom rabi u istočnim i zapadnim slavenskim jezicima, a u južnima pretežno u toponimiji: stcsl. *luža* 'blato, močvara', srp. potamonim *Lužnica*, bug. *Lužovica*, rus. *lúža* 'bara, blato' (*Luža*, *Lužanka*, *Lužica*, *Lužinka*, *Lužna.*), polj. *Łużak*, češ. *louže* 'blato, mlaka' (*Loužná*), ali i u slovenskom *lúža* 'blato, lokva' (*Luža*, *Vrbovska Luža*), te na Rabu *lūža* 'kaljuža'. U hidronimiji većine slav. jezika gotovo je nemoguće razlučiti treba li ime tumačiti iz *luža* ili *logъ*, no te dvije etimologije treba odjeljivati. Skok (ER 2, 333) smatra da je već u praslavenskom došlo do križanja sa semantičkom istoznačnicom *kal* > *kaljuža*, a kako je u hrv. postojala homonimija u augmentativu *lužina* < *lug*, *lūža* je u tom značenju propala. Bilježi se međutim u hrv. rječništvu: "luža, lokva, lacuna" (Mikalja); "lacuna" (Stulli), te prema ARj (6, 230) u Dubrovniku: »mokro kako luža«.

Često se javlja u mikrotoponimiji, ali kod primjera tipa *Lužina*, *Lužane*, *Lužani*, *Lužac*, *Lužak* ipak je vjerojatnije da su tvoreni prema *lug* 'šuma', odnosno *lug* 'močvarno tlo', a važno je uočiti i povezivanje s hrastom lužnjakom, koji uglavnom raste na vlažnome ravničarskom terenu. Stoga jedino izravnim terenskim ispitivanjem možemo odrediti radi li se o odrazu hidronimijskoga apelativa.

TOPONIMI: *Lūžac* (l. pritok Sušice, Rijeka); *Lužarica* (lokva i vrelo, Gacko); *Luženjak* (izvor, Zadar); *Lužin* (1435: in alium rivulum Lyvzin vocatum); *Lužina* (vrelo u Svilnu, Rijeka); *Lūžina* (oranice, Senj); *Lūžine* (oranice, Senj); *Lužje*

(potok i naselje u Turopolju, 1256: Losan, MT 1, 12; 1462: Lose, MT 1, 417; 1488: Lusye, MT 2, 63; 1492: Lwsye, MT 2, 88); *Lužnica* (pritok Save / livada, Senj); *Lužnica potok* (l. pritok Save, Samobor); *Lūžnjok* (vlažno zemljište, Murvica, Brač); *Lūžne jāme* (kaljuža, Pražnica, Brač); *Zālūškī potòk* (l. pritok Ričine, Rijeka).

***jub-** 'blato, bara'. Skok sve toponime koji u osnovi imaju *ljub* povezuje s ljub 'drag',⁸ (od < ie. **leubh-* 'voljeti') te i mnoge toponime tumači od imena *Ljubo/Ljuba*. Neke je pak toponime bez sumnje moguće vezivati i uz *lūb* < psl. **lubъ* 'ljuska, kora'. Niti jedno od tih tumačenja nema međutim na semantičkoj razini dovoljno povoda za relativno velik broj hidronimijskih odraza. I Bezlaj česte sln. hidronime tipa *Ljuba vodica*, *Ljubela*, *Ljubeljski Potok*, *Ljubinski Potok*, *Ljubstava*, *Ljubnica* i sl. izvodi iz antroponima *Ljubelj*. Ističe da se ne može dokazati toponimijsku osnovu *ljub-*, te odbacuje temeljno hidronimijsko značenje te praslav. osnove (Bezlaj, SVI, I, 1: 346–352) u smislu koji je rekonstruirao Miklošič već u prošlom stoljeću. Neosporno je da je to hidronimijsko značenje zatrto preklapanjem s *ljub-* > *ljubiti* 'voljeti' pa apelativnih odraza nema gotovo ni u jednom slav. jeziku, te ga ne bilježi ni hrv. rječništvo. U srednjem je vijeku međutim vjerojatno još bilo poznato jer i Bezlaj navodi da se ime Ljubljane u 15. st. vezivalo uz *palus* 'močvara, blatan teren': »hoc oppidum Sclauī et Itali lublana vocant ex lugeo palude sumpto vocabulo«. Rospond navodi kašupsko *lēba*, *lēbina*, *lēbizna* 'gusta trava nad močvarom' kao i polj. hidronime *Lubno*, *Lubień*. U svakom slučaju, ni kod dolje navedenih toponima ne možemo biti sigurni u njihovo podrijetlo, no navodim ih budući da i sam broj potvrda svjedoči u prilog postojanju prvotnoga hidronimijskog apelativa.

HIDRONIMI: *Lubena* (vjerojatno starije Ljubena, potok i mjesto sj. od Cugovca kod Čazme, 1328: a rivulo Lubena; fluvii usque in Lubyna, CD 9, 381); *Ljuba* (pritok Bednje, 1217: ad rivulum qui vocatur Lubesiza, CD 3, 151); *Ljubač* (? < glib, blatna uvala uz more i selo kod Ražanca, Zadar = 1488: Gliuba, 1570: Gliublia, 1639: Lubal); *Ljubanj* (izvor, Hercegovina / potok, Vukovar); *Ljubešnica* (potok sj. od Kupe); *Ljūbežine* (livade, Senj); *Ljubina* (d. pritok Žirovca kod Petrinje / d. pritok Vrbaške kod Pakraca / potok, Kladanj); *Ljubikovica* (selo u trogirskoj Zagori); *Ljubinac* (izvor, Prozor); *Ljubinkovac* (izvor, Omiš); *Ljubitovica* (pećina u Blaticima sa cjedilom, nekoć su se i Blaca tako nazivala / spilja u trogirskoj zagori); *Ljubloča* (potok, Derventa); *Ljubljeva*

⁸ Po Skoku *Ljubljana* < *Ljubljane* 'stanovnici dobrog zemljišta' (ER 2, 337–9), dok A. Grad međutim *Ljubljana*, kao prvotni hidronim tumači od lat. *alluvio* 'naplava' + *-ana* > *alluviana* > *luviana* > *lubiana* > *lubljana* > *ljubljana*. Smatra da se radi o eliptičnom imenu od *aqua alluviana* 'rijeka koja plavi – donosi mulj, i blato' (Grad 1978: 27–35).

(uvala, Vis); *Ljubljine* (po predaji selo u predjelu Velog blata na Pagu); *Ljubesnica* (vrelo, Ogulin); *Ljubunačka rijeka* (potok, Prozor).

***lut- / *ljut-** ‘blato, kalina’; srodno s lat. *lutum* ‘blato’, *lustrum* ‘kaljuža’, *pal-luo* ‘mlaka’, lit. *liūtynas, liūtyne* ‘blato’; usp. polj. hidronime *Luciqža, Lucień* i sl. Rospond (1982: 110) otuda izvodi i grč. toponim Λούτιστα (Ljutišta) kao i etnonim *Ljutici, Ljutići*. Bezljaj za sln. hidronim *Lotovec* i hrv. toponime *Lotine, Lutovo, Lutovac* nije siguran treba li izvoditi iz osnove *lot-* ili *lot-* ‘peteljka’, koja međutim nije zabilježena kod južnih Slavena (Bezljaj SVI, I, 360). Ipak je vrlo nejasna etimologija. Budmani u ARj (6, 229–331) bilježi *Ljut/Ljuta* kao česti hidronim ili ime izvora za koje ističe da se ne mogu povezivati s *ljut* u značenju ‘kiseo’, jer da se radi o izrazito slatkoj vodi.⁹ *Ljut* je u krškom području oznaka za hridinu, “teško prohodni i grižinama najedeni krš, liticu” i tom se značenju često odražava u toponimiji < psl. **ljutъ* ‘ljutit, oštar’, pa Budmani ističe: »one Ljute za koje ja znam izviru ispod visokijeh ljuti; ali to biva i kod velike većine rijeka.«

lutina (f.) ‘goveđa balega’ (na Braču)

TOPONIMI: *Ljûta* ili *Ljûta rijeka* (rijeka ponornica u Konavlima / rijeka u Župi dubrovačkoj / rijeka u Kotoru, Perast / potok kod Daruvara = 1351: la fiumara de Luta, Mhj 3, 84); *Ljutac* (1201: ad rivum fluentem de fonte Lutaz, CD 3, 8); *Ljutar* (izvor, Kotor); *Ljutava* (l. pritok Jablanice, pritoka Save); *Ljuteš* (potok, Derventa); *Ljutik* (potok, Zadar); *Ljutišta*; *Sljutina* (vrelo, Zadar); *Bobove ljûti* (zemljište kod Dubrovnika).

mlâdine (f.pl.) ‘pješčana pličina; more, gdje nije duboko nego plitko kao blato; oplavljeno mjesto pokraj rijeke’ < psl. **modl-* ‘mokrina, blato, vlažni teren’; Prema nekim tumačenjima od ie. **mad-* ‘mokar’, no prema većini se tumačenja i pridjev *mlad* psl. **moldъ* kao i *mel* ‘pijesak, pličina’ < psl. **měľь/*měľъ* također izvodi od ie. **meld-* < **mel-* ‘drobiti, mljeti’ te je moguće da postoji etimološka srodnost među apelativima *mel, mlin, mlad, mladine*; usp. sln. *mlâj* ‘blato, kal’, *mlajîna* ‘blato’, *pomlajiti* ‘premazati blatom, navodniti’; lit. *mulvinti* ‘premazati blatom’. Bezljaj (ES 2, 187) izvodi iz psl. **mold-* ‘nešto tekuće, vlažno’ kao u rus. *zamoloděť* ‘naoblačiti se’. Rospond (1982: 116) razlikuje **modl-* i **mold-*, i navodi polj. toponime: *Modlna, Modlin, Modlno, Modlna* (također i dubina na jezeru) < **modl-*, te *Młodawsko, Młocko, Młodnica, Młodzawy* < **mold-* otkuda izvodi i sln. *mlaj* i hrv. *mladine*; koji nalazimo kao slavenski jezični prežitek u Grčkoj: Μλάδov. Skok je smatrao da nema pravih

⁹ Tako se inače najčešće u literaturi tumače hidronimi tvoreni od te osnove; usp. *Ljutova* (*Ljutava*), *Ljuto* u Podkozarju. (Dalmacija 1981: 58)

semantičkih ie. paralela za psl. **mla-* (metatezom od **mold-*). On je apelativ *mladine* u značenju 'more plitko kao blato' izvodio izravno od pridjeva *mlad*, a semantički je razvoj tumačio »nazvano tako zacijelo zato što se neprestano obnavlja« (Skok ER 2, 439).

U ARj (6, 822) se bilježi i jedno značenje glagola *mladiti* 'mjesiti, razmekšavati', a za *mladine*: "tako se nazivaju i bare kraj rijeke kad se rijeka razlije". Kao zemljopisni termin je rijedak, ali ima mnogo toponomastičkih odraza.

TOPONIMI: *Mladi* (imotski pritok Neretve); *Mladine* (otočić s mnogo pijeska, kod Lastova, poslije preimenovan s mlet. *Saplūn*); *Mladinica* (uvala na ist. strani Paga / uvala Rab); *Mladinj* (rt, Molat / otočić, Molat); *Mladovski potok* (potok, Kladanj); *Mlaj* (uvala, Senj).

mōča (f.) 'mokrina, vlaga; vlažno, osojno zemljište' (čitavo čakavsko područje) < psl. **moča -lč, -rč* 'močvara, vlažno mjesto'; sln. *moča* (*Močnik, Močna, Močénjak, Mōčnica*); srp. *močalina* (f.) 'zemlja puna vlage; pištalina' (samo kod Karadžića, govori se u Crnoj Gori), *mōčina* (f.) 'mokro, močarno vrijeme' (*Moča, Močali, Močao*); *močavan* (adj.) 'vlažan' (Rab).

TOPONIMI: *Mōča* (čest mikrohidronim u Dalmaciji za vlažne lokalitete; 1312: vinea *Na močach*, Vis; 1331: locus *Mozae*, Hvar); *Močava* (1072: *Mozava*, aqua ad Bravizo, voda kod Obrovca kod Nina, Doc 92); (*Močavac* (lokva i izvor, Omiš); *Moče* (zaselak kod Makarske; središte Tučepa gdje se nalazi izvor; zemljište i potok u Poljicima); *Močice* (nekakva voda, Poljica); *Močirad* (u Turopolju, 1228: ad locum Mochirad, MT 1, 5; 1331: ad aquam Mochyrad, MT 1, 46); *Močni dolac* (vlažna dolina, Poljica); *Močnik potok* (l. pritok Save kod Brežice); *Močirad* (zemljište u Turopolju).

močilo (n.) 1. 'mjesto gdje se natapaju konoplje; mjesto u potoku, perilište; 2. blato, mokrina'; 3. 'cjedilo' < psl. **moči(d)l-*, **močidlo* 'mjesto gdje se natapaju konoplje; zbiralište vode; močvara' < ie. **māk-* 'mokar, vlažan' (od istoga je ie. korijena i *močvara/močar* pa bi ishodišna psl. osnova mogla biti **moča -lč/-rč*); srp. *močila* 'snažan izvor' (*Močila, Močile*), sln. *močilnica* (*Močila, Močile, Močilnik, Močilnica, Močilo, Močilno, Podmočil*); mak. *močilo* (*Močila*); slv. *močidlo* (*Močidlany*), češ. *močal* 'močvara', *močidlo* (*Močidlec, Močidlany, Močidlice, Močidlec, Močidlo*), polj. *moczydło* (*Moczydło, Moczydła*); ukr. *močylo*, rus. *močalo* (*Močila*). Bezljaj ističe da je najstariji poznati zapis iz 1067. *Motzidala* pri izljevu Morave u Dunav (Bezljaj SVI, II, 27–30). *Močila* se nalaze uglavnom po močvarnim krajevima, duboki su i blatnjavi, a mogu biti i u rječnim dolinama.

močilj (m.) 'isto' (u Istri);

mòčila (n.pl.) 'mokrina, vlažno zemljište oko izvora';

"Njih ima gotovo uza svaku vodu; u njima se moči konoplja, bijeli se tkanina i peru rubine" (Kolo, sz Bosna).

TOPONIMI: *Močila* (često u mikrohidronimiji za manje stajaće vode ili blatišta, odnosno vlažna zemljišta / sela u Lici i Bosni); *Močila* (cjedila, Brač); *Močile* (selo, Lika); *Močilo* (lokva i izvor, Gospić); *Močile* (lokve u Istri); *Močilnica* (potok, 1201: ad rivum qui dicitur *Mocilniza*, CD 3, 9); *Močilno* (selo u Gorskom kotaru / selo kod Virovitice); *Močilje* (oveća lokva u srednjoj Istri); *Močivac* (vlažno zemljište, Gornji Humac, Brač); *Močilo* (polje, Tordinci, ist. Slavonija);

Pol Močila (voda, Škrip, Brač); *Močila vrelo* (lokva i izvor, Jajce).

**morav-* *'močna livada' < ie. **mor-* 'voda, močvara; kaljužasto mrijestilište'¹⁰ što je vjerojatno isto što i ie. **mori* 'more'. Iz tog se ie. korijena izvodi ime rijeci *Morava* (u antici *Marus*), te mnogim hidronimima osobito na slavenskom jugu i zapadu. O problemu imena *Morava* postoji vrlo opširna literatura koju ovom prilikom nema potrebe navoditi. No zanimljivo je da se hidronim *Morava* često javlja na raznim dijelovima južnoslavenskoga prostora, i to za različite vodne objekte (velika rijeka u Srbiji, *Morava* ili *Moravica*, l. pritok Zete kod Podgorice, *Moračnik*, otočić na Skadarskom jezeru, *Moravci*, sela u Bosni kod Banja Luke, *Moravški potok*, d. pritok Mirne u Sloveniji...). Na čitavom je slavenskom prostoru mnogo sličnih hidronima koji se uglavnom odnose na rijeke, odnosno vlažne nizinske predjele. Sigurno se ne mogu svi smatrati predslavenskima, a najvjerojatnije za razna imena treba pretpostaviti razna tumačenja. Jedno od mogućih tumačenja jest da je naknadno došlo do svojevrstne apelativizacije primarnoga hidronima, no to je malo uvjerljivo, jer se srodna imena nalaze na međusobno nepovezanim južnoslavenskim prostorima te nisu mogla nastati prenošenjem.

moravište (n.) 'lokva, bara' (samo Srbija, vjerojatno preneseno s imena rijeke).

murava (f.) 'neka vodena ili morska biljka'; čak. *muràva* 'morska trava';

Nije sigurno može li se povezivati s *morava*. Skok (ER 2, 455, 481) ih ne do-

¹⁰ Rozwadowski (1948: 297) kao osnovno značenje korijenskoga morfema u imenima rijeka tipa *Morava* i sl. navodi 'vlažan teren, močvara' i ne dovodi u vezu sa slavenskim apelativom *morje* kako je to činio Vasmer, a među inima prihvatio i Bezlaj kako bi objasnio slovenski hidronim *Moravški potok*. On smatra da su Slaveni predslavenska (iliriska) imena iz osnove **mari* 'Sumpf' substituirali sa svojim *Morava* iz **mor-* 'voda' koje je iz istoga korijena kao *more* (Bezlaj SVI, II, 32-33). Skok ime *Morava* smatra predie. podrijetla, identičnom s lat. *Margus*, s time da je na jugu i sjeveru sufiks *-gus* zamijenjen s *-ava*. On međutim ne dovodi u vezu **mor-* u *Morava* i *more* < **mari*, bez obzira na semantičku bliskost (Skok ER 2, 455, 481).

vodi u vezu, već *murava* izvodi od ie. **meu-* ‘vlažan’ (od čega je mulj) ali sa *-ro-* formantom. Navodi rus. *mur* ‘livadska trava’ i pridjev *murýj* ‘taman’ te pretpostavlja nepotvrđeni psl. pridjev. **muravъ* od čega poimeničenjem *murava* ‘morska trava’ (u mnogim slav. jezicima, usp. sln. *murâva* ‘meka, zelena trava’, rus. *muravá* ‘travnjak, mlada trava’) i mnogobrojni toponimi. Istoga je podrijetla i lit. *maurāi* ‘barska trava’, let. *maūrs* ‘travnjak’. Na Braču je *murâva* ‘tratina na kojoj se skuplja voda s okolnih padina’.

múra ‘blato s vodom ugaženo’ (Bačka, samo kod Karadžića), javlja se u mikrotoponimiji. Za značenje ‘glina, blato’ Schütz (1957: 37, 51) i Skok upućuju na lit. *máuras* ‘blato, prljavština’. Bezlaj (SVI, II, 32–33) navodi i sln. dijalek. pridjev *morna voda* ‘laues Wasser’, odnosno štajerski *mürica* ‘močvirnat potok s stoječo vodo’.

moráč- česta osnova u hidronimiji, usporedno s *morav-*.

TOPONIMI: *Morača* (selo u Dalmaciji, kod Kotora; usp. i ime vode koja utječe u Skadarsko jezero i pritok Zete kod Podgorice); *Moračni dol* (selo kod Metkovića); *Moračin bunar* (izvor, Knin); *Moračna* (uvala, Mljet); *Moračnik* (otočić, Mljet); *Morâva* (umjetno spremište za vodu, Nerežišća, Brač); *Moravci* (sela, Zagreb / Gorski kotar); *Moravčak* (potok, kod Komina utječe u potok Bedenicu, kod Kašine); *Moravče* (l. pritok Glavinčice i istoimeno selo kod Sesveta, 1232: ad fluvium Moroucha, CD 3, 371, Zagreb); *Morâvina* (teren u uvali Jaz, Dugi otok); *Moravnik* (potok, Vinkovci); *Murava* (zemljište u Poljicima / zaselak kod Makarske); *Brod Moravice* (Gorski kotar). Na isti način treba tumačiti i toponime: *Medmôrje* (= *Međimurje*); *Pomorje* (podvodno zemljište, Kaštela); *Podmorščica* (zemljište u delti Solinske rijeke Jadro, 1338: que lingua slavonica Pomorsciza vocatur, CD 10, 396).

mozyr’ъ*/mozyre*. Potvrđeno samo u slovenskom i to dijalekatno *mozîrje* ‘močvara, baruština’. Slovenski je toponim *Mozirje*, zabilježen 1146: *Mosiri*, 1241: *Moziri prouincia*. Od iste osnove je vjerojatno i slovenski *môzga* ‘blato’ i *mozeti* ‘cijediti’ te *mézga* ‘sok iz drva’. Bezlaj osnovu izvodi od ie. **meiǵh-*, **mēǵh-* ‘mokriti’ (Bezlaj SVI, II, 37–38; ES 2, 198). Međutim i u ESSJ (20:101) navodi se da je etimologija te riječi nejasna. Udolph (1980: 523–531; 1982: 572–573) navodi mnogobrojne toponime, osobito vodna imena, izvedene od te osnove na području istočnoslavenskih i zapadnoslavenskih jezika, a u prvom redu na području južne Bjelorusije i Ukrajine. Osnova se javlja u tri oblika: *mozyr-* (**maǵ-ūr-*), *mazur-* (< **māǵ-our-*) i *mazov-*. Smatra da je praslavenski lik **mozyr’je*, a *mazur* da je drugi prijevaj. Značenje je najvjerojatnije vezano uz vode, ‘močvara’ ili sl. iako postoji mogućnost da je početno *maz* u značenju ‘katran, smola’. Ovdje se osnova donosi zbog mogućnosti da se i u mikrohidronimiji sjeverozap. Hrvatske eventualno pronađu odrazi te praslav. osnove. U

današnjoj sln. hidronimiji Bezlaj uz nju vezuje hidronime *Mozelje* (ponornica kod Kaštabone u Istri) i *Mozirnica* (l. pritok Savinje). Upućuje također i na nejasnu vezu s sln. hidronimima *Možica*, *Možnica* koje izvodi od nepotvrđenog apelativa **moža* (< **moz-ja?*) pored sln. *muža* 'močvara, bara'. Od te se vodne imenice, nepotvrđene u hrvatskom, u drugim slav. jezicima možda može izvoditi rus. *Mužica*, *Muženka*, *Muževoj* i sl., a možda i mak. *Mažovišta*, *Mažvišta*, *Mažučište*, ili češ. *Možděnice*, no moguća su i drugačija tumačenja.

mûlj (m.) 'glib, blato koje nanosi voda; nanos' < psl. **mul(j)ь* (**mulь*) < ie. **meu-* 'vlažan, mokar' te 'umiti, prati'; nije poznat u svim slav. jezicima: bug. dij. *mul* (*Mulka*), mak. *mule* (*Mulevica*); sln. *mûlj* 'riječno blato, sitan pijesak u vodi'; češ. *mul(a)* 'ilovača, mulj', polj. *muł* 'blato što ga voda nanosi' ukr. *namuł*, rus. dij. *mulь* 'mutna voda' (*Muljanka*). Možda povezano s lit. *maulióti* 'zamazati se'. Skok (ER 2, 480–481) smatra da se od iste ie. osnove samo s *-ro-* formantom treba izvoditi lit. *máuras* 'blato, prljavština', te rus. *mur* 'livadna trava' te psl. pridjev **muravь* od čega *murava* 'morska trava' (usp. *morava*). Bilježi se samo kod Jambrešića "mulj, glarea". U Lici 'naplav'; Samobor 'sitni talog na dnu korita'.

mûljina 'pjeskovito tlo'; *muljnica* 'blatnjava zemlja'; *muljara* (f.) 'vrst zemlje' (Dubrovnik); *mujāra* 'zrnkasta zemlja' (Brač);

TOPONIMI: *Mulevac potok* (muljeviti potok i močvarno područje uz Kupu); *Mulča potočina* (Istarski razvod < *mul/mulj* + dem. sufiks *-ča*); *Muljevac* (mlin, Zagreb); *Muljica* (luka, Vis); *Muljski potok* (potok, Poljica); *Stîmulj* (njiva u koju se sliva voda, otok Sestrunj).

mût (m./f.) 'mutno mjesto u vodi; mutna voda; talog' < **mōt-*, kajk. i sln. *mot* 'mutnost'; srp. *mut*, *muljag*, rus. *mutь* 'mutno mjesto u vodi, glib'; polj. *meł* 'mutež'; psl. **mōtiti* 'mješati, zamućivati vodu' reduplicirana je tvorba od psl. **męsti* 'miješati' < ie. **ment(ə)-*, **met(ə)-* 'kružno gibati, okretati se u krug'; Bezlaj (SVI, II, 36–37) izvodi primaran hidronim **mōtьnikь/-nica*, a hidronimijskih odraza ima u svim slav. jezicima: sln. *Motniščica*, *Motnik*, srp. *Mutnica*, *Mutnik*; slvk. *Mútňik*, *Mutňik*, lužsrb. *Mutnica*, rus. *Mutnica*, *Mutnaja*, *Mutec*. U hrvatskom rječništvu bilježi samo Stulli, a svi drugi od Vrančića nadalje samo pridjev *mutan*, uglavnom sa značenjem 'turbidus', s najstarijim potvrdama iz 16. st. (ARj 7, 177).

mutež (m./f.) 'mutna voda, talog';
"Mût, mûti, mutež, kad se voda od gliba zamuti: došla je mut iz rike"
(Pavlinović);

TOPONIMI: *Motica* (kod Čazme, 1307: ad antiquam piscinam que fuit Mothica,

CD 8, 136); *Mutnica* (d. pritok Korane, 1278: ubi cadit rivulus Muthnicha vocatus in eundem fluvium Wouna, CD 6, 279 / potok, Travnik); *Mūdñā* (riječna dolina, Rijeka); *Mutník* (mutni potok na utoku u more, Mirca, Brač);

Mutilić potok (izvor, Gospić); *Mutna voda* (izvor, Travnik); *Mūdñi potòk* (potok u dolini Mudna, ulijeva se u Sušicu, Rijeka); *Mutnik vala* (uvala, Brač);

Vodomut (potok, Bihać). Naselja: *Mutivoda*, *Mutivode*, *Mutnik*, *Mutnica*.

náklo (n.) 'mokrina, vlažno mjesto; cjedilo; nasip, nanos, mulj' ali i 'duboko mjesto u vodi' < psl. **nakъlo* / **nakъl(j)a* / **nakъlbъ* / **nakъlbъ*. Kao vodna imenica potvrđena je u zapadnoslavenskim (st.čes. *náklo* 'mjesto kraj rijeke, vode' i slovački *nákel* 'vlažno mjesto, naplavljena zemlja; pristanište') i djelomice u južnoslavenskim jezicima, u hrvatskom dijalekatno, u čak. i kajk., u sln. nepoznata, ali su od nje izvedena imena na slavenskom području znatno raširenija,¹¹ usp. hidronime sln. *Nakel*, *Z Nakla*, srp. *Naklo*, *Nakla*, slv. *nakel* (*Naklo*), češ. *nákel* (*Náklo*), polab. **Naklo* – *Nackel*, polj. *Nakiet*, *Nakto*. Uglavnom se pretpostavlja da je prvotno značenje leksema *nakl-* 'vlažno, blatnjavo, močvarno mjesto na obali rijeke', iako ima i drugačijih tumačenja. Šimunović na Braču kao temeljno značenje bilježi 'cjedilo' (1972: 215, 277). Uglavnom se u onomastičkoj literaturi smatra da je *naklo* jedan od važnijih apelativa za uspostavljanje odnosa među slavenskim jezicima, ali oko njegova tumačenja ima različitih viđenja. Skok (ER 2, 500) prilično neuvjerljivo tumači ga kao praslavensku prefiksalsnu složenicu *na-* + prijevom od **kolti* 'klati' > **kъl-*, što se vezuje uz *kol* 'kolac', stcsl. *klati* 'bosti'. Schmid (1979: 412) slavenske toponime od te osnove veže uz baltičke hidronime *Kulýs* < **kuljo-* i *Kulé* < **kuljā*, u kojima prepoznaje srodan staroind. apelativ *kulyā* 'potok, rijeka, struja, bujica'. Apelativ je mogao nastati i univerbizacijom prijedložne konstrukcije **na tьlě* 'na tlu' te bi suglasnička skupina *-kl-* tu bila sekundarnog podrijetla **tъl* > **tl* > *kl*, iako se skupina *-kl-* bilježi u svim potvrdama toponima *Naklo*, od najstarijih iz 11. st. W. Boryś osporava ta tumačenja i osnovu *nakl-* vezuje uz psl. **kъlbъ* 'zub koljač, zub derač (kod životinja)'. Toponime tipa *Naklo* izvodi od prvotnih prijedložnih konstrukcija **na kъlě* 'na okrajku tla koji nalikuje očnjaku'. Prema njemu osnovu *nakl-* treba ubrajati među slavenske hidronimijske osnove, već se radi o metaforičnom topografskom terminu koji je nastao relativno kasno, na početku raspada slavenske jezične zajednice, te stoga ne može biti relevantan za raspravljanje o slavenskoj pradomovini. (Boryś 1984: 1–9). Za takvo tumačenje leksema *nakl-*

¹¹ Javljaju se samo zapadno od rijeke Bug u sjevernoj i zapadnoj Poljskoj, ali i u jugoistočnoj Poljskoj između Visle i Sane, iako je taj apelativ nepoznat u poljskom (Udolph 1979: 431–432). U toponimiji češ. *Náklo*, *Nákle*, pl. *Nákly*; polj. *Nakto*, *Nakla*, *Nakiet*. *Nakle*, *Nakielec* 'močvarna livada' itd.. Slična se imena javljaju i u Bjelorusiji, ali i na bugarskom i makedonskom terenu. U slov. *Naklo*, *Nakel*, *Na Naklu*, *Za Nakli*.

važni su mu srodni bjeloruski i ukrajinski apelativi *záklo/zákla*.¹² Slično je i Trubačovljevo tumačenje (ESSJ 22, 144–146). Za Bezlaja (SVI, II, 48; ES 2, 213) značenje je nejasno. Konačno, nije uvjerljivo *naklo* povezivati sa slavenskom riječju *kalъ*.

“Po bandah potoka se nahita zemju, da bude viši, ter se ne razlije, a ta zemja se zove naklo” (Krk).

nākla (f.) “duboko mjesto u vodi”;

“a de je velika glubina, tomu veliju nākla ili đol” (Trebarjevo);

nāklja (f.) ‘riječni zavoj’ bilježi se u Karadžićevu rječniku.

TOPONIMI: 1080: ante ecclesiam in *Nacle* (Poljica); *Nākal* (polje, Novaki kod Karlovca); *Nākāl* (vlažno zemljište, Selca, Povelja, Brač / l. pritok Sušice, Rijeka); *Nakalić* (vrela uz potok Jarak, Rijeka); *Nakli* (Brač); *Naklice* (selo u Poljicima); *Nak(l)ič* (močvarni teren, Kaštela); *Nokālac* (Dol, Brač); *Nōkla* (vlažno zemljište, Nerežišća, Brač); *Nōkōl* (1305: *Nacla*, vlažno zemljište, Pučišća, Brač / zemljište u Pražnicama i Splitskoj, Brač);

Dōlni nākal, *Gōrni nākal* (šume, Jastrebarsko); *Dūgi nōkōl* (Pučišća, Brač); *Ōštri nōkōl* (Pučišća, Brač).

***otъlog-** ‘močvarni ugar’. Rospond (1982: 116) ističe da je Udolph pri obradbi derivacijskih formanata izostavio praslavenski prefiks **otъ-*, koji je značajan za slavensku hidronimijsku građu; usp. polj. *Otwock* < **Oтъ-vod-ъskъ*, odnosno *Otlež*, isto što i hrv. *Otolež*. Na primjeru toponima: polj. *Otmęt*, luž. *Otmusk* (1267. *Otmuzk*) i sln. *Admont* < **Oтъmъtъ* ‘vrtlog’ u Štajerskoj ukazuje na vezu zap. i južnoslavenskih jezika. Bezlaj (SVI, II, 68–69) sln. hidronim *Otolež* (pritok Idrijice) izvodi iz ie. **tā-* / **tāi-* / **tə* (**taH-*) > **tajati* ‘topiti se, taliti (se); *talъ* ‘otopljen, moker’ i povezuje s rus. hidronimima *Talka*, *Talica*, *Talec*, *Talъčik*, odnosno apelativom *talec* ‘izvor’.

Otolež (Hercegovina).

pālača (f.) ‘barovita, podvodna zemlja’ (Vinkovci); Skok (ER 2, 589–590) ukazuje na vezu s sln. *pāl* (f./m.) ‘mulj, blato, glina’ (istočna Štajerska i Prekomurje), što je od *paliti* ‘pokriti blatom’; potom analogijom prema *kaluža* nastaje

¹² On navodi niz značenja: ‘šiljasti dio jezera koji zalazi u kopno; riječni ili jezerski zaton; polje u oštrom zavoju rijeke, rita, šume; obala nalik na klin; oštar zavoj rijeke; kut i sl.’ Sva ta značenja odnose se na određene klinaste, oštre konfiguracije terena, pa on smatra da su semantička podudaranja “rezultat paralelnog semantičkog razvoja apelativa *záklo* i *nakl-* od kojih je istočnoslavenski lik bolje sačuvao starije značenje, dok su apelativi i toponimi s osnovom *nakl-* uglavnom potvrđeni u drugotnim značenjima. Navedena drugotna značenja vjerojatno su motivirana topografskim odlikama šiljatih, trokutastih okrajaka tla koji su bivali vlažni, blatnjavi, zatrpani nanosom. (Borys 1984: 5).

palúža, palužnica ‘Sumpfheu’. Smatra da se radi o supstratnom leksemu, sa slav. sufiksom *-ača*, koju se može dovesti u vezu *palacca, palaccu* ‘blato’ u južnoj Italiji, te grč. πηλός, lat. *palus, palta*. Wippel (1957: 85) je povezuje s mađ. *palaj* ‘močvara’, ali ukazuje i na sj.tal. *palta* u Lombardiji, te ju tumači kao ilirski ostatak. Bezlaj (ES 3, 4) navodi niz sln. mikrotoponima koje izvodi od sln. *pāl* ‘blato, glina’: *Palí, Palé, Palovje, Palovec, Palna njiva*; povezuje s lit. *pālios* ‘močvara, blato’, let. *palas, paļi* ‘močvarna obala jezera’, skt. *palvalá* ‘kal, blato’, a možda i lat. *palūs, ūdis* ‘močvara’ te sve izvodi od ie. **pel-* ‘siv, blijed’, s napomenom da je povezivanje ipak nejasno. To je međutim u hrv. i nadalje nejasan i slabo potvrđen apelativ.

“moja je njiva u palači” (pustara u Slavoniji, ARj 9, 581; 10);

Pitanje je može li se povezati s *Polača* i *Polačica* (ime nekoliko studenca u Poljicima), no to vjerojatnije treba vezivati uz *palatia* (< *palatium*, *ǎ > o*).

TOPONIMI: *Palača* (toponim u Srijemu, Skok ističe da i to ime može biti i od lat. *palatium*); *Palačak* (izvor, Hercegovina / zemljište kod sela Velike Mučne u Hrv.); *Palačkovci* (selo, Banja Luka); *Palić* (jezero kod Subotice).

pleso (n.) ‘podvodna, naplavljena livada; močvarni podvodni teren u šumi; jezerce’ < psl. **pleso/*pelso* sa značenjima 1. ‘duboko ili široko mjesto u rijeci’, 2. riječni zavoj, 3. jezero’; usp. slv. *pleso* ‘planinsko jezero’ (*Štrbské pleso*), češ. *pleso* ‘vodena dolina, jezero’ i dij. ‘široki dio rijeke’ (*Plesná*), češ. dij. *ples* ‘duboko mjesto u rijeci’, stpolj. *plosa*, polj. *pleso* ‘široki tok rijeke’; ukr. *pleso* ‘duboko mjesto u vodi’, bjrus. *ples* ‘duboko mjesto u močvari, poplavljena dolina uz rijeku’; strus. *plesz* ‘riječni zavoj’, *pleso* (15.st.) ‘jezero’, rus. *plēs* ‘odsječak rijeke između dva riječna zavoja i dolina uz njega, otvoren i ravan dio neke rijeke’ itd. Kod hrvatskoga *pleso* u značenju ‘jezero’ radi se o čehizmu ili slovakizmu (vjerojatno Šulekovu). Udolph (1979: 381–388) taj apelativ navodi kao istočno i zapadno slavenski, no toponimi na južnoslav. području pokazuju da je nekoć postojao i u hrvatskom, pa je vjerojatno ipak općeslavenski. Rospond (1982: 111, 117) smatra da treba razmotriti i izraze i imena od apofoničke varijante *pľ* (*pľo, pľaj*), odnosno **pol-*, **pel-* + razni formanti *-n-*, *-t-* s osnovnim značenjem ‘otvoreno prostranstvo, u prvom redu vodeno’ što treba povezivati i s let. *paltis* ‘kišni potok’, *palts, palte* ‘bara, lokva’. Skok (1921: 138; ER 2, 682) navodi lit. *pelkė*, let. *pelkjis*, strus. *pelky*. Stari su geografi za Panonsko more pisali: *Pelso, Peiso, Pelsodis*, a Blatno je jezero (mađ. *Balaton*) kod Plinija zabilježeno kao *lacus pelsonis*. Izjednačuje se s lat. *palus*, grč. πηλός < **pľsó-s* ‘močvara, blato’. ARj (10, 54) navodi značenje u ruskom “mirni i upravni tijek vode među obalama ili ostrvima” i u češkom “dublina u vodi, jezero, bara” i smatra da je Šulek isto značenje prenio u hrvatski. Šojat (1976: 209) na kajkavskom području ne nalazi riječ u apelativnoj uporabi. Bezlaj (1969: 19–20; SVI, II, 95–97) koruške

toponime *Pleso* i *Plesiško jezero* izvodi od toga apelativa (po njemu sjevernoslavenski *pleso* 'mlaka, lokva') i povezuje s kajkavskim toponimima, ali smatra da je zbog nepotvrđenosti apelativa i mogućnosti križanja različitih osnova to tumačenje ipak sporno. Druge brojne toponime tipa *Ples*, *Plesa*, *Plesi*, *Plesmo*, tumači drugačije i povezuje s **plēs-* < psl. **plěxъ*/**plěxa* 'čistina, krčevina', što naravno vrijedi i za hrvatski prostor, gdje se krčevina, ledina često zove *pleša*, čak. *plīša*, *plješina* (*Plješevica*).

TOPONIMI: *Pleso* (nizina kod Velika Gorice na kojoj se nalazi današnja zagrebačka zračna luka); *Plěso* (selo kod Mraclina u Turopolju, 1377: *Pleza*, MT 1, 97; 1463: *Plesso*, MT 1, 425; 1509: *Pleszo*, MT 2, 256); *Plesð* (Bošanjevci, Ledinarevci u Donjoj Podravini); *Plěsa* (polje, Hižanovec pod Kalnikom).

plóšta (f.) 'močvara, bara; glib' < **plosk-ja*; usp. sln. *ploskati* 'šljapcati po blatu' = onomatopejska tvorba; Wipfel (1957: 85-6) povezuje sa stsl. *pleskati*, *pleštq* 'pljeskati'. Hrvatsko rječništvo ne bilježi tu osnovu (ARj 10, 84), ali se nalazi kod Karadžića. I toponimijski su odrazi uglavnom na srp. području i nešto u Slavoniji.

pljòštara 'baretina, kaljuža' (Srijem) = kontaminacija prema *močvara*. Mihajlović (1970: 169) navodi tumačenje iz valjevskoga kraja koje vjerojatno vrijedi i za područje Srijema gdje je apelativ također zabilježen: "Drenjani i Grabovčani svoje ravnije i naseljene delove zovu *pljoštara*. Bare i močvarna zemljišta zovu se *poloj*. Tako svako selo oko ovih bara naseljeno mjesto zove *Pljoštara*, a potolito i nepodesno za obdelavanje *Poloj*." U Srbiji je to često ime za barovita zemljišta (*Pljóš*, *Pljoštak*) (Nedeljkov 1994: 367).

pljòvara 'isto što i pljoštara', i istoimeno zemljište u Slavoniji.

plóština 'podvodna ravnica, vlažno tlo' (Slavonija) 'nerodne njive u blizini rijeka, koje se teško obrađuju i zadržavaju vodu na površini'.

pljòština (Bačka) 'isto'; **pljóšta** 'mala barica' (jugoist. Srbija).

TOPONIMI: *Pljòvara* (hidronim, Slavonija); *Pljóšta* (nekadašnja bara, Darda, Baranja); *Pljoštara* (bara, Tuzla).

pòloj, **pòlōj** (m.) 1. 'dolina uz vodu koja je često poplavljena; plodno zemljište uz rijeku; 2. pličina'; na kajkavskom području 'močvarno tlo'; < psl. **po-lojъ* < **politi*; sln. *polòj* 'pličak; kameni otok, sprud; prevlaka'; rus. *polój* 'predjel preplavljen vodom, lokve ostale nakon poplave'. Prvotno je značenje psl. **lojъ* 'ono što je izliveno, rastopljeno' pa potom 'rastopljena mast, prijevoj od psl. **liti*, **lějo*/**lijō*, 'liti/lijevati' < ie. **loj(H)o-* 'što je razliveno, tekuće' < **lejH-* 'liti, teći'. Kod Ptuja potok *Lojnica*. Čest otočki toponim *Loišće* ne povezuje se naravno s *loj*, već je to ribarska pošta, odnosno *lovište*.

polojina 'prevlaka, zemlja zaštićena nasipom' (u Srbiji?) < apstr. od pridj. *pòlojit* 'plitak';

pòlojac 'nizina gdje se voda zadržava' (Drenovci);

"Poloj je plitko mjesto u vodi i ono koje voda plavi" (Kovačević 124);

"onda se na jene strane [bajer] ruša, a na druge strane, preke vramen toga, se muli i redi se poloj" (Trebarjevo).

TOPONIMI: *Pðloj* (livada, Gradac kod Karlovca); *Poloj* (bara, Slav. Požega / plavno zemljište, Gradište kod Županje); *Poloje* (pusta u Slavoniji kod Peternice); *Pðloji* (livade, Turanj kod Karlovca); *Polôjec* (kanal, ulazi u Bistru, Koprivnica / l. prtok Kutine, Kostajnica); *Polôjne* (selo, Biškupec kod Zeline); *Polôjne* (selo, Črečan kod Zeline). Naselja: *Poloj, Poloje, Polojce, Polajska Varoš*.

rāj (m) < ***rajb**/***rojъ** ?*'kal, blato'; radi se o problematičnoj vodnoj imenici, jer pravih odraza nema kao ni zadovoljavajućeg tumačenja; usp. kašup. *raja* 'blato' i toponime *Rajsko, Rajgród, Rajcza, Rajec*, rus. *сѣројъ* 'pritok'. Znano je i tumačenje *rajъ* : *rěka* ~ *krajъ* : *kroitъ* prema kojem se rekonstruira semantički niz: 'tekućica > more, područje uz more > toplo područje > raj'. Primarno se značenje prepoznaje u hidronimima i obližnjim toponimima koji označavaju 'strujanje, more'. Skok (ER 3, 100, 156) navodi da bi prema etimolozima psl. značenje moglo biti 'kraj bez zime' no sumnja u sva ta povezivanja. Pitanje je može li se povezati psl. **rajъ*, što je pretkršćanski izraz koji je označavo stanište mrtvih i psl. **rojъ* 'vodeni tok'.¹³ ARj ne bilježi to značenje, a nema ga ni u drugim jslav. jezicima. Stoga vjerojatno u mnogim dolje navedenim hidronimima treba tražiti antroponimno podrijetlo, no ipak ne vidim razloga za tako plodnu antroponimnu tvorbu u hidronimiji. U Srbiji se bilježe i toponimi *Rajbara* kod Kragujevca, *Rajište* njiva kod Smedereva, *Rajičina* potok kod Kolubare, *Rojanica* potok kod Knjaževca. Hercegovačke toponime *Roja-brijeg* i *Roja-dolina* Skok dovodi u vezu sa slovenskim vodnim apelativom *rója* (f.) 'potok koji nastaje za kiše, jarak pun vode; isušeno korito potoka, struga; močvarno zemljište', koji izvodi od furlanskoga *roye* > *roe* 'isto', što je od lat. *arrūgia* 'rov u rudniku'. Na isti se slovenski apelativ poziva i Šimunović (1972: 215; 1981: 188) pri tumačenju bračkog hidronima *Něroj dolč* izvodeći ga iz *nerati* što je srodno s *roniti* ali ne i sa slovenskim *roja* koji ima mnogobrojne odraze u slovenskoj hidronimiji: *Roja, Roje, Rojica*.

¹³ Trubačev naime obrađuje odnos **rajъ* ~ **rojъ* ~ **rěka*. Može se rekonstruirati prvotno značenje '*ono što pripada vodenom toku, što se nalazi preko ili pod vodom', jer Trubačev navodi da su Slaveni vjerovali da se svijet mrtvih nalazi preko vode (Trubačev 1991: 173–174). To Trubačovljevo tumačenje ipak zvuči najuvjerljivije, tim više što se radi o jednom od temeljnih hidronimnih korijena i na indoeuropskoj razini < ie. **erei-* 'teći' koja je odražena i u skt. *raya* 'tok' kao i u psl. **rěka*.

TOPONIMI: *Rajačevica* (potok, Bastaji u Slavoniji); *Rajakov potok* (zaselak, Bihać); *Rajanovo Vrelo* (selo, Otočac, Lika); *Rajčevac* (zaselak kod Popovače, Kutina / izvor na obali Novčice u Gospiću); *Rajčevica* (potok kod Slatine / nekoliko oranica u Lici / potok u Koričanima / voda kod Daruvara); *Rajčevski potok* (potok kod Dervente); *Rajevac* (potok, Visoko); *Rajevina* (vrelo, Dubrovnik); *Rajna Prodo* (Krivošije, Dalmacija); *Rajski potok* (kod Tuzle).

resavac g. resavca (m.) 'kaljuža, močvarno tlo'; poimeničen pridjev na -av od imenice *resa*; oni u tom značenju nisu potvrđeni u hrv. jeziku; usp. rus. *rjasá* 'močvarno područje, mokro mjesto', ali izvorno je značenje u psl. nepoznato, kao i usporednice u drugim ie. jezicima. U hrvatskom se apelativ navodi samo prema jednoj potvrdi iz Sinja: "zemlja obično u blatini, koja kad po njoj ideš, ugiblje se pod nogom" (ARj 13, 888-895) i nekoliko hidronimijskih odraza na južnoslavenskom području; usp. hidronime sln. *Resenik*, srp. rijeka *Rěsava*, *Resavčina*, *Resavica*. ARj ne bilježi apelativ *resan* u značenju 'blato', ali navodi natuknicu *resinica* (f.) 'izvor, vrelo, voda' s potvrdom iz 13. st. Tumačenje brojnih toponima iz osnove *resan* moguće je izvoditi i prema istoimenoj biljci, a manje je vjerojatno povezivanje s *trěsavac* 'tresetište'; najčešće se ipak ti toponimi povezuju s *rěsa* (f.) 'nit, alga' (Vasmer 'Granne, Franse, Wasserlinse'), pridjev *resan* < psl. **rěsa*, koja nije etimološki zadovoljavajuće objašnjena. Mažuranić (1975: 1244) za *resa* navodi 'alga, morsko, ali i vođeno potočno bilje', za toponime upućuje i na **vrěszb*, a Vasmer i na **rěszbъ* 'verus, certus' > sln. *res*.

TOPONIMI: *Rěsnik* (13. st.: Ab aqua que dicitur *Resinicha*, sicut vadit via publica versus *Tragurium* usque ad rivulum qui dicitur *Salsus* (CD 5, 383); glibište, Kaštela u blizini Divulja < deluvia 'poplavljeno mjesto', prenosi se na ime splitskog aerodroma / visoravan, Gračac); *Reščānača* (kanal, utječe u Pištanac, Podravina); 1292: ad fluvium *Reznicha* vocatum ... in aquam *Cupa* (CD 7, 108); 1365: ad fluvium seu rivulum *Rezneth* pataka dictum (CD 13, 446). Naselja: *Duga Resa*, *Resan*, *Resna* (brdo, Poljica), *Resnik* (selo uz Savu, Sesvete kod Zagreba / Vrbovsko / Požega, *Resnica*, *Resnice* (naselje, Mostar), *Resnatac* (selo, Delnice), *Resnička Trnava* (selo, Zagreb), *Resnički Gaj* (selo, Zagreb); *Podresnik* (selo, Lika).

***slězъ** *'kaljuža; mokar, vlažan'; psl. **slězъ* 'sljez' < ie. **slojǵo-* prijevoj **slejǵo-* *'ono što je sklisko, sluzno' < **(s)leuǵ-* 'sklizati'; istoga je podrijetla stcsl. *slězъ*, *sljuzъ* 'malva' te *sljez*, *slina*. Usp. stvnjem. *slīh* 'sluz, mulj', grč. λειμών 'vlažna livada', lat. *salīva* 'slina'. Istoga je vjerojatno podrijetla *slūz* < psl. **sluzъ* 'sluz'; stcsl. *sluzъ* 'vlažnost, sok', potom *sluzъ* 'sok'; usp. strus. *sluzъ* 'sluz, vlaga'

rus. *sluz* 'tanak sloj na ledu na stajaćoj vodi', polj. *śluz* 'sluz' itd.; usp. lit. *šliaūžti* 'kliziti'. Rospond (1982: 112) dosta opširno piše o toj hidronimijskoj osnovi, rekonstruirajući lik **slæg-* i navodeći mnogobrojne toponime, u prvom redu na zap. slav. i današnjem njemačkom području: *Ślęzan* (*Sleenzane*), *Ślęza*, *Ślęza góra*, *Sl'ažany* i sl. Neke toponime vjerojatno treba tumačiti izravnim fitonimijskim podrijetlom *sljez*, *sleznica*, *sleznica*, *slezovača* itd., no ime te biljke je sekundarno tvoreno prema primarnoj hidronimnoj osnovi zbog sluzi koja se izlučuje pri pripremanju napitka od korijena biljke. U južnoslav. jezicima međutim ne postoji kao hidronimijska osnova, iako Bezlaj tumačeći sln. hidronim *Slezenac*, prtok Vipave smatra da je zbog postojanja samo dva hidronima na južnoslav. području i nijednoga toponima manje vjerojatno fitonimijsko postanje. On navodi *slezéti*, *slizéti*, *sluzéti* 'langsam tröpfend fließen – rinnen', *sleznica* 'das Schneewasser' (iz Pleteršnika); usp. rus. *slud*, *sluz*, *sljúza*, *sljuz* 'überschwemmte Wiese, Aufwasser aur dem Eise' (Vasmer) (Bezljaj SVI, II, 193; ES 3, 259, 262, 268). Starije hrv. rječništvo kao i ARj (15, 495, 657) bilježi samo fitonimsko značenje, od Mikalje nadalje uglavnom 'malva'.

TOPONIMI: *Slezen* (prtok Studve, u Srijemu, 16. st.: loci aquosi Zelezunfos, CD 9, 401); *Slaz̃nōv jārāk* (d. prtok Ričine, Rijeka); *Slunj* (gradić u Kordunu); *Slunjčice* (rječica, Kordun; takvo tumačenje potkrepljuje dijalekatni lik imena *Slušnica*, Skok ER 3, 286, 290).

***timěňz** 'močvara, blato'. Po Udolphu (1979: 453–459) psl. **timěno*; **tyměňnica* u hrvatskom iščezao kao apelativ, ali se kao i u nekim drugim slav. jezicima održao i kao hidronimijska osnova; usp. stsl. *timěno*, *timěňje* te *tyme* 'blato; močvarno zemljište'; češ. i slv. *témě* 'vreló', *temenec*, *tymenec* 'mali izvor' te *temeněti* 'izvirati'; polj. *tymiano* (zastarjelo) 'močvara'; gornjoluz. *tymjenišćo* 'močvarno područje', *tymjo* 'izvor u močvari', d.luz. *tyme* 'močvara, izvor u močvari', *tymeńca* 'močvara', strus. *timěno*, *timěňije* s istim značenjem; pridj. *timěňnyj*; usp. hidronime: sln. *Temenica*, bug. *Tinja*, potom vjerojatno i češ. *Tismenice*, g.luz. *Tymješki*, d.luz. *Pod tymeńcu*, polj. *Ty(ś)mienica*, *Tymienica*, *Tymianka*, ukr. *Tis'menica*. Kod hrvatskih i slovenskih hidronima *Temenica*, kako ističe Bezljaj (SVI, II, 255–256), sporno je naglašeno prvo *-ę-* u imenu jer ne može nastati od *-i-*, *-y-*, a isto vrijedi i za češke i slovačke apelativne potvrde, koje vjerojatno treba izvoditi od psl. **těmę* 'tjeme, vrh glave'; stsl. 'izvor', kao i polj. *ciemienica*, ukr. *ímenyća*. Moguće je i tumačenje prema kojem se pridjevsko **timěňz* izvodi od **tímy* i vezuje uz **tina*, a oboje bi bilo od ic. **tā-*, **tī-* 'taliti'. No etimologija ipak ostaje nesigurnom. ARj (18, 195, 330) navodi to tumačenje za hrv. hidronim *Temenica*, a za hidronimijski apelativ nema potvrda.

POVIJESNE POTVRDE: *Temenica/Timenica* (potok kod Garešnice u Slavoniji, 1277: aqua *Temennicha*, CD 6, 181; cadit in fluvium *Tymennicha*, CD 6, 200;

1358: in fluvio *Themennycha*, CD 12, 499); *Timenje* (1549: fluviolus *Temenye appellatus*, MT 3, 160; 1555: fluvium *Tymonye dictum*, MT 3, 346); *Timenjak* (1552: fluvioli *Ilowenyak et Thymenyak dicti*, MT 3, 295).

***tinja** 'blato, mulj' < psl. **tynъ*, **tynja*, stcsl. *tyna*, *tynja* 'blato', mak. i bug. *tina*, *tinja* 'nanos pijeska, kal; blatište', mak. dij. *tinjak*, *tinjáč*, *tinjarnik* 'blatište, muljevito zemljište', strus. *tina* 'blato', dij. **tynъ* 'močvarno mjesto', ukr. *týna* 'močvara'. Bezljaj (SVI, II, 261) sln. hidronim *Tinski potok* ne izvodi od apelativa *tina* 'blato' koji nije potvrđen ni u sln. ni u hrv., već od ishodišnog **tynъsko*, **tynъ* 'plot, ograda' > hrv. *tîn*, *tína* 'pregrada, pregradni zid', te tako tumači toponime *Tinj*, *Tinje*, smatrajući da potječe od germ. **tūnu* > njem. *Zaun* 'ograda'. No taj je apelativ potvrđen i u drugim slav. jezicima, a Skok (ER 3, 471-472) bilježi i *tînja* (f) 'mulj' na Kosovu koje se uglavnom dovodi u vezu s *timěno* 'blato'. Lj. Nedeljkov (1994: 370) na području jugoistočne Srbije bilježi apelativ *tinja* 'blato, mulj, glib' i navodi niz toponima tipa *Tinjavac*, *Tinjavče*, *Tinjišta* kao imena za područja uz rijeke.

TOPONIMI: *Tinavčica* (potok, Čakovec); *Tinski potok* (potok, i selo Tinsko, Rogatec), *Tinja* (rijeka u Posavini / posjed kod Gunje, Županja, nasuprot ušća rijeke Tinje, 1355: *Tynnica cum Gungna*, CD 12, 273); *Ōtinja* (oranica, Senj); *Utinja* (riječica, Petrinja); *Mala i Velika Utinja* (potoci kod Karlovca).

trēsēt (m.) 'močvarno zemljište; blato' < psl. **tręsetъ*; psl. glagol **tręsti*, **tręsq* 'tresti (se), drhtati'; srodno s lit. *trįmti*, lat. *tremere* 'drhtati'; stcsl. *tręszъ*, sln. *tres*, *tresēt* 'močvarno zemljište', *tresetína* 'blato' (*Tresenec*); mak. *tresavec* 'blatište, bara', *trésavica* 'živo blato', *tresíbaba*, *tresóbábec* 'glib, kalište'; 'bug. *tresávište*; usp. rus. *trjasína*, polj. *trzęsawisko* 'močvara, močvarno tlo'. Razvoj hidronimijskoga značenja bio bi *'baruština u kojoj se nagomilavaju močvarne biljke od kojih s vremenom nastaje treset'. U tom značenju ne bilježi se u starijim hrvatskim rječnicima, što bi značilo da se radi o novijem zemljopisnom terminu, no bilježi se u Broz-Ivekovića: "u ritu ili onako na podvodnu mjestu zemlja koja se kao uliježe kad čovjek ide po njoj". Šulek bilježi i izvedenice *tresetina* 'močvarno područje'. Bezljaj (SVI, II, 227) od iste osnove tumači i sln. hidr. *Stroska*. Hidronimijski odrazi češći su na području Makedonije: *Tresájčište*, *Tresálište*, *Tresévina*, *Tressec*, *Tresíbaba*, *Trésin dol* (Vidoeski 1980: 92) i Srbije: *Treset* (bara i rit kod Negotina), *Tresava* (potok), *Tresija* (močvarna livada), apelativ *tresava* 'podvodno zemljište', potom izvedenice *treskavac*, *treskavica* s dosta toponomastičkih odraza (Mihajlović 1970: 175). Oronime koji se nazivaju *Treskavac* može se tumačiti i od **trěsk* 'munja, grom'.

tresetište 'močvarno područje'.

U ovome je radu navedena i nekolicina apelativa (npr. palučak, plošta) koji samo rubno, i to rijetko imaju toponimijske odraze na hrvatskome području. Popis vodnih imenica, slavenskog ili neslavenskog podrijetla koje imaju toponimijske odraze na istočnim dijelovima prostiranja južnoslavenskih jezika, a na hrvatskom se ne nalaze niti sporadično, ima naravno znatno više. Među njima je velik broj turcizama, od kojih su mnogi ušli u srpski, bugarski i makedonski opći leksik, a starije ih hrvatsko rječništvo ne bilježi. Ukratko ću stoga samo radi cjelovitosti građe ukratko navesti jedan broj takvih apelativa.¹⁴ Većina pak vodnih imenica praslavenskoga podrijetla pripada zajedničkom južnoslavenskom leksičkom blagu i stoga se naravno istočnojužnoslavenski primjeri tu posebno ne izdvajaju.

ázmak (m) 'blato, močvarište'; < tur. *azmak* 'isto'; mnogobrojni toponimijski odrazi u ist. Makedoniji (Vidoeski 1980: 85). Na području Hrvatske nepoznato.

erenda 'blatna i močvarna zemlja' (u sjevernoj Dalmaciji, Grupković; ARj 3, 80). Etimologija je nepoznata, a nema niti toponomastičkih potvrda. Semantički je teško povezivati s turcizmom *hèrēnda*, *èrēnda* 'otpatci nastali struganjem, strug' < tur. *rende* < perz. *rendīden* 'gladiti, brusiti' (Skok ER 1, 493; Škaljić 328).

geren 'blatište, kalište' < tur. *geren*; apelativ se rabi često na prostoru istočne i južne Makedonije gdje ima brojnih toponimijskih odraza: *Geren*, *Gerene*, *Gerenot*, *Gerenče* i sl. (Vidoeski 1980: 87). Na hrv. je prostoru nepoznat.

maka (f.) 'bara, kaljuža' nesiguran i slabo potvrđen apelativ, vjerojatno prema glagolu (*u*)*makati*. Po Schützu (1957: 64) otuda možda treba izvoditi ime selu *Mače* u Zagorju, no na hrv. terenu nema potvrda tomu apelativu. Pižurica (1980: 271) u Crnoj Gori bilježi i *makva* (f.) "ravno zemljište u vidu položitog udubljenja po kome se razliva voda iz izvora koji se nalaze iznad i stvaraju močvaru (močvare ga).", što je tvoreno analoški prema lokva. Toponimijski su odrazi samo u Srbiji.

šamak (m.) 'bara, blato, podvodno zemljište obraslo trskom' (Kosovo). Po Skoku (ER 3, 380) turcizam od *šamek* i hidronim kod Skopja (ne bilježi se kod Škaljića). U jugoistočnoj Srbiji nalazi se toponim *Šamak* (podvodno zemljište i šuma) (Nedeljkov 1994: 371).

¹⁴ Podrobnije za srpsku i makedonsku terminologiju usp. Mihajlović 1970, Nedeljkov 1994. i Vidoeski 1980.

SEKUNDARNI SEMANTIZAM 'BLATIŠTA'

Nazivi za *blatišta*, izuzev ako se radi o zemljopisnim terminima, vrlo često nisu jednoznačni, već je kod mnogih semantizam 'blatišta' sekundaran i izveden od nekog drugog, uglavnom hidronimijskog apelativa. Nerijetko se takvi nazivi izdvajaju i svojim likom, odnosno nastali su derivacijom od primarnoga apelativa. U najvećem je broju takvih slučajeva primaran semantizam 'stajaća voda, lokva, mlaka, močvara' koji se potom pri toponimizaciji prenosi na blatni teren koji se stvara u okolini same vode, ili nastaje njezinim isušivanjem. Značenje 'blatišta' razvilo se dakle semantičkom evolucijom i uglavnom funkcionira samo dijalekatno. Tu ću skupinu toponomastičkih imenica detaljnije obraditi drugom prilikom, a u ovome ću radu takve apelative i njihove toponimijske odraze samo usput spominjati na kraju rada.

bàra (f.) 1. 'manja stajaća voda, lokva, močvara; *palus*'; 2. 'glib' < psl. **barъ/*bara*. Ta je hidronimijska osnova slabo potvrđena izvan južnoslavenskoga područja, gdje se temeljno značenje 'lokva, močvara' vrlo često javlja u mikrotoponimiji. Apelativ je ipak poznat i u drugim slavenskim jezicima, s malim pomacima u značenju, ali u većini označava 'močvaru, glib, kaljužu' (usp. rus. dij. *bar* 'blato, močvara' i sl.), no toponimijskih, odnosno hidronimijskih je odraza znatno manje. Etimologija je nejasna. Skok pretpostavlja južnoslav. lik **barъnjak* koji je preuzet i u alb. *berrak* 'močvarna zemlja'. Smatra da bi po značenju riječ mogla biti srodna s *brna* 'blato' te budući da izravne podudarnosti ne nalazi u ie. jezicima, a nema paralela ni u baltijskim jezicima, ostavlja i mogućnost turkijskog (avarskog) podrijetla, što nije uvjerljivo (Skok ER 1, 109-10). Na južnoslav. se području kod apelativa semantizam 'glib, blatište' ipak javlja uglavnom samo u izvedenicama. U mikrotoponimiji se međutim nalazi i ime *Bare* za močvarna i vlažna zemljišta, no češći su likovi *Bàrišta*, *Bàrište*, *Barùža*.

podbarina 'podbarno zemljište, močvarno zemljište'; *Podbare*;

príbarak 'močvarna livada uz vodu' < **pri-barъkъ* (Lika); *príbarčić*;

đòl (m.) p. đòlovi, osnovno značenje 'jezero; duboko mjesto, bara' < tur. *göl* 'jezero', a potom 'glib od blata na putu, blato u jarugama, kaljuža'. To je balkanski turcizam, a toponimijski se odrazi u pravilu odnose na manja jezera ili močvarna područja. Na hrv. području toponimijski su odrazi rijetki i ograničeni na područje Slavonije.

jèzero (n.) / **jèzër** (m) (zastarjelo), primarno značenje 'oveća površina stajaće vode, lacus; 2. (dijalekatno) vrelo'. Baltoslavenski i općeslavenski temeljni hidronimijski apelativ. U hrvatskim se rječnicima uglavnom bilježi samo temeljno

značenje, ali kod Belostenca i “stagnum; v. jezerišće; jezero blatno: stagnum coenosum, lutulentum”. Značenje ‘močvarišta, kaljuže’ uglavnom se nalazi u izvedenicama. U toponimiji redovito dolazi do preklapanja s imenima tvorenima od apelativa *blato* (v. tamo).

jezerina ‘močvarno udubljenje’ (Vodice).

jezerište ‘jezero; kaljuža, močvara; mjesto gdje se nalazilo jezero’.

lama (f.) ‘močvara, bara; vodenasta dolina, blatni teren; aqua stagnante’ (Istra) < lat. *lāma* ‘terreno paludoso’ vjerojatno od ie. **lama* ‘močvara’. U srednjem se vijeku donji tok rijeke Mirne, nakon isušivanja njezina ušća, naziva *Laimis* (1125. g.), *Layme*, *Leme*, *Lemo* u značenju vodenaste doline (Ugussi 1988–1989 : 229).

lòkānj, ánja (m.) / **lokùnja** (f) 1. ‘mala lokva’ (često na sjevernim jadranskim otocima); 2. kaljuža. Lik *lòkānj* možda je nastao preklapanjem slav. **loky* > hrv. *lokva* i romanskoga *locūna* (> tal. *laguna*) < lat. *lacūna* ‘močvara’. Mnogobrojni toponimi tipa *Lòka*, *Lokaj*, *Lòkānj*, *Lokanjac* i sl. uglavnom se odnose na lokve, a ne na blatišta te ih ovom prilikom neću navoditi.

lòkva (f.) temeljno je značenje ‘udubljenje u zemlji ispunjeno vodom, zbiralište vode; bara, mlaka’ ali nerijetko se javlja i značenje ‘kaljuža, blato’ < psl. **loky*. Praslavenski apelativ **loky* opstao samo u južnoslavenskim jezicima. *Lokva* kao ime male stajaće vode nalazimo u mikrohidronimiji čitave Hrvatske, osobito na jugu i to često na granici imena i apelativa.

lokuža ‘bara, glib’ (Mostar, Hercegovina), sufiks prema kaljuža.

lúka (f.) čak. *lūkà* i *lúka* 1. ‘zavoj, okuka rijeke; 2. morski zaljev, pristanište; 3. vodoplavno zemljište uz rijeku ili potok; vlažna riječna dolina’. Psl. **lòkь* s prvotnim značenjem ‘lúk, svod’ prenosi se na krivinu rijeke, od čega su se razvila druga značenja; stcsl. *lòka* ‘dolina, morski zaljev, močvarna livada, močvara’; sln. *lòka* ‘močvarna livada’.

pàlučak (m.) g. *pàlučka* ‘mala dolina uz rijeku ili vodu’ < **pa-lòčьkь*; od *pa-* + **lòkь* ‘riječna dolina, zavoj rijeke, gdje prefiks *pa-* ima pejorativno-deminutivno značenje. Po Mihajloviću (1970: 168) < **palòčьkь*; usp. češ. *palouček* ‘livadica’, *palouk* ‘livada’ ograničena je uglavnom na srpsko područje. Hrvatski rječnici (ARj 6, 9, 592–3) ne bilježe tu izvedenicu, već samo Karadžić. Apelativ se često odražava u mikrotoponimiji, ali gotovo su svi primjeri na području Srbije, nešto manje Bosne. Dalmacija (1982: 296) za područje Knešpolja (sjz. Bosna) navodi *pàlčak* “manja ravna površina kraj potoka opkoljena uzvišenjima” s odrazima u toponimiji; *Palčak* (zemljište kod sela Pake u Slavoniji) (Sekereš 1974: 200).

TOPONIMI: *Palučke* (zemljište kod sela Lisičina, Slavonija); *Pàlučak* (krak Prala, Zoljan, Slavonija).

mlàka (f.) ‘manja bara, lokva’, ali i ‘močvarno zemljište’; < psl. **molka* / **molky* ‘udubina s blatnom tekućinom’; izvodi se od ie. **melk-* ‘vlaga, mokrina’. Kao vodna imenica u značenju ‘lokva’ najčešće je potvrđena u južnoslavenskim jezicima: mak. *mlaka*, *mlačule*, *mlačište* ‘mjesto sa slabim vrelom oko kojega je zemlja vlažna i mekana; močvarište’, bug. *mlakà* i *mlakište* ‘močvara’, sln. *mlàka* ‘lokva’ ali je znana i u zapadnoslavenskima: slv. i češ. *mlklý* ‘vlažan’, polj. *mlokocina* ‘močvara’ te ukrajinskome: *mlàka* ‘vlažna livada’ (*Molóciki*), *mlakovi-na* ‘kaljuža, močvarno tlo’, rus. *molokiša* ‘močvara’. Iz jslav. jezika riječ je preuzeta i u mađ. *molàka*, rum. *mlacă* ‘blato, kaljuža’, *mlaștină* ‘močvara’ (sa slav. sufiksom *-știna*). U hrvatskome je semantizam vrlo precizan ‘manja stajaća voda, lokva’ dok u srp. Pižurica (1980: 271) bilježi “zemljište na padini rečnog korita ili potoka kuda se ponekad podiže voda pri čemu se na njemu nataloži nanos dajući mu izvanrednu plodnost.”

mòčvara (f.) 1. ‘velika bara; 2. kaljuža’ < psl. **močęrę* ‘močvara, blato’. Iz južnoslavenskih je jezika riječ posuđena u alb. *maçál* ‘kaljuža, lokva’; rum. *mocirlă* ‘bara, blato’ i mađ. *mocsar* ‘močvara’ (možda iz slovačkog). Hrvatski rječnici bilježe pridjev *močvaran*: “močvaren, humidus”. U značenju ‘blatišta’ uglavnom se bilježe izvedenice:

mòčalina / močarljina (f.) ‘mokrina, vlaga’;

mòčvār (f.) ‘mokrina, vlaga’ (u nekim kajkavskim predjelima i u Lici); “Od velike močvari ne mogu se one luke uzorati” (Lika);

močvir (m.) čak. ‘vlažna zemlja; kaljuža’; Schütz (1957: 63) nepotrebno tumači iz slovenskog *močvir* ‘močvara’ < **močę-* + *vir*.

močvarina (f.) ‘mokrina, vlaga’ (Jambrešić, Stulli);

močvarje (n.) ‘močvarna zemlja; Sumpflandschaft’ (samo kod Šuleka kao zemljopisni termin);

Na hrvatskom su prostoru znatno češći toponimijski odrazi od nepalataliziranoga lika pridjeva *mokar* < psl. **mokęrę* ‘vlažan, humidus’.

mòkrāč (f.) ‘blato, kaljuža’ (Lika)

palūd (m.) 1. ‘močvara, bara; 2. blato; blatovito morsko dno’ < dalm. *palūde* < lat. *palūs*, *-ūdis* (f.) ‘stajaća voda, močvara, jezero, bara’; usp. sln. *palūd* (m) ‘naplavina, blato’ (šire rasprostranjen nego u hrvatskom) te hidronime za bare *Palot*, *Paludi*. Istoga je podrijetla vjerojatno i istarski apelativ *palpán* (m.) ‘ostaci od prešanja maslina’, istrorom. *paltán* ‘blato’. U apelativnoj je uporabi na ograničenu području, danas u Istri, gdje se bilježi i značenje ‘trska’ jer raste po barama i močvarama. Usp. toponim *Pàntān* (1243, 1259: *Blatta de Pantano*, Trogir); *Palīt* na Rabu, *Poljud* u Splitu.

píštavac (m.) ‘izvor; mjesto gdje voda piskavo izbija’; sekundarno značenje ‘močvara, močvarno tlo’; *piskati/pištati* < psl. **piskati* < ie. **(s)peis-* ‘puhati’; općeslavenski glagol kojim se izriču različiti zvukovi, najvjerojatnije nastala zvukoopisno. Među inim značenjima glagola *pištati* bilježi se kao nepouzdan iz Stullijeva rječnika ‘pomalo postajati vlažan’ (ARj 9, 886–890). Apelativ ima mnogobrojne toponimijske odraze, od kojih se najveći broj odnosi na vrela. U nekim je toponimima došlo do značenjskog naslanjanja na dvije osnove: od *pištati* i *pijesak* jer voda na izvoru usitnjavanjem kamena stvara pijesak, pa i blato te je kod mnogih mikrotoponima tipa *Pišćina*, *Pišćine*, *Pišćenica* nemoguće odrediti prvotnu motivaciju. Moguće je također i preklapanje s *pišćanac*, *pišćenac* ‘pile’ (Istra), *pištavac* ‘vrst ptice’ i drugim osnovama sličnoga lika.

píštalina (f.) ‘barovito podvodno zemljište; vlažno tlo; močvarno tlo koje pišti kad se hoda’;

píštolina ‘podvodno, močvarno zemljište’ (SZ Bosna).

rít (m.) g. ríta ‘močvarno tlo, baruština; močvarna livada obrasla trskom, trstenik’; pl. ritovi/ritine; od njem. *Ried* ‘šaš; močvarno tlo’, vjerojatno posuđeno preko mađarskog, usp. mađ. *rét* ‘livada’; često u srp. toponimiji, usp. i *Retfala* (toponim kod Osijeka < mađ. *rétfalu* ‘selo na livadi’); usp. *ritača* ‘močvarna ptica’. Toponimijski se odrazi uglavnom odnose na močvare.

slätina (f.) 1. ‘slano vrelo ili lokva’; 2. ‘kaljuža’ < psl. **solt(v)ina* što je vjerojatno tvoreno preklapanjem dvije ie. osnove: **sal-to-* ‘slan’, **sal-* ‘sol’ > psl. **sôltъ* ‘slan’, **sobъ* ‘sol’, rus. dij. *sólotsъ* ‘močvara’ te ie. **salə-to-s* ‘prljav, sivkast, blatne boje’ > psl. **soltъ* ‘močvara, bara’; > **sôltъ-* + *ina* s apelativnim i hidronimijskim odrazima u svim slav. jezicima: stsl. *slatina* ‘slana voda, more’, csl. ‘močvara’. Terenska analiza mnogobrojnih toponomastičkih odraza pokazuje da i u hrvatskoj u toponimiji imenica *slatina* zadržala primarno značenje ‘kaljuža, močvara’ (prema ARj bilježi se u Bosni kao “mjesto blatno, okorjelo od slane vode”), koje je zadržano kao osnovno značenje u drugim slavenskim jezicima, iako se većina toponima odnosi na vrela.

slāština ‘glib, močvara’;

tonja (f.) ‘duboko mjesto u vodi; tresetište; močvara’ < psl. **tonь/*toňa* od **tonuti* < **topnuti/*topiti* ‘grijanjem rastapati’. Toponimijski se odrazi javljaju u većini slavenskih jezika.

zaton (m.) ‘zaljev; uvala; ravno mjesto u vodi, luka; riječna livada’ **zâtonj** (m.) ‘pličina u vodi; pješćani sprud, sipina’ < **zatonь*.

LITERATURA

Rječnici:

- ARj = *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. JAZU, Zagreb, 1880–1976.
- Belostenec = J. Bélloszténecz: *Gazophylacium*. [pretisak Zagreb 1973]
- Bezljaj ES = *Etimološki slovar slovenskega jezika*. I (A–J, 1976); II (K–O, 1982); III (P–S/1995); SAZU, Ljubljana 1976–1995.
- ESSJ = *Etimologičeskij slovar slavjanskih jazykov*, Moskva 1974–1996–; Ur. O.N. Trubačev.
- Kovačec, August 1998. *Istrorumunjsko-hrvatski rječnik (s gramatikom i tekstovima)*. Znanstvena udruga Mediteran, Pula.
- Mažuranić, Vladimir 1975. *Prinosi za hrvatski pravno-povjestni rječnik*, I i II: JAZU, Zagreb 1908–1922 (pretisak Informator, Zagreb)
- RSANU 1959—. *Rečnik srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika*, Institut za srpskohrvatski jezik, SANU, Beograd.
- Skok ER *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* I–IV. JAZU, Zagreb 1971–1974.
- Snoj, Marko 1997. *Slovenski etimološki slovar*. Mladinska knjiga, Ljubljana.
- SPS 1974—. *Słownik prasłowiański*. PAN, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk.
- Škaljić, Abdulah 1965. *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*. Sarajevo.
- Bezljaj, France 1952. *Slovenska vodna imena*, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, I. del (A–L), Ljubljana; II. del (M–Ž), Ljubljana.
- Bogdanović, Nedeljko 1982. Geografska imena u svrljiškom kraju. *Onomastica Jugoslavica* 10, Zagreb, 285–292.
- Brozović Rončević, Dunja 1995. Iz istarske hidronimije. *Folia onomastica Croatica* 4, Zagreb, 19–30.
- Čupić, Drago 1982. Hidronimija sliva Zete. *Onomastica Jugoslavica* 9, Zagreb, 23–36.
- Dalmacija, Stevo 1982. Geografski apelativi u mikrotoponimiji Knešpolja. *Onomastica Jugoslavica* 10, Zagreb, 293–300.
- Dickenmann, E. 1966. *Studien zur Hydronymie des Save-systems*, Band I–II; Heidelberg.
- Filipi, Amos Rube 1984. Hidronimija zadarskih otoka. *Onomastica Jugoslavica* 11, Zagreb, 111–154.
- Finka, Božidar 1981. Hidronimi u obalnoj toponimiji zadarsko-šibenskog područja. *Zbornik referatov, Četrta jugoslovanska onomastična konferenca*, Ljubljana, 67–76.

- Gilić, Stanislav 1988. Ričina i hidronimija njenog sliva. *Grobnički zbornik*, 1, Rijeka, 49-70.
- Grad, Anton 1978. K etimologiji toponima *Ljubljana*. *Onomastica Jugoslavica*, 7, Zagreb, 27-35.
- Ivanova, Olga 1981. Hidronimite po slivot na Bregalnica (semantičko-strukturni karakteristikimi). *Zbornik referatov, Četrta jugoslovanska onomastična konferenca*, Ljubljana, 89-99.
- Kovačević, Slobodan 1939. Prilog geografskoj terminologiji. *Naš jezik* 6, Beograd, 114-125.
- Lukenda, Marko 1984. Zemljopisna nomenklatura u srednjovjekovnoj toponimiji Turopolja. *Kaj* 17/3, Zagreb, 55-63.
- Mihajlović, Velimir 1970. Prilog rečniku srpskohrvatskih geografskih termina. *Prilozi proučavanju jezika* 6, Novi Sad, 153-181.
- Nedeljkov, Ljiljana 1994. Hidronimijski apelativi u toponimiji jugoistočne Srbije. *Govori prizrensko-timočke oblasti i susednih dijalekata*, Niš, 359-376.
- Nitsche, Peter 1964. *Geographische Terminologie des Polnischen*. Slavistische Forschungen 4, Böhlau Verlag, Köln-Graz, 339 str.
- Pavlović, Z. 1994. *Hidronimski sistem sliva Južne Morave*. Izd. Institut za srpski jezik SANU, n.s. knj. 10, Beograd, 208 str.
- Penavin, Olga 1987. Nekoliko misli o zajedničkim imenicama koje učestvuju u formiranju geografskih imena. *Zbornik šeste jugoslovenske onomastičke konferencije*, Beograd, 147-153.
- Pižurica, Mato 1980. Prilog Rovinskog srpskohrvatskoj geografskoj terminologiji. *Vtora jugoslovenska onomastička konferencija*, MANU, Skopje, 245-286.
- Roglić, Josip 1974. *Prilog hrvatskoj krškoj terminologiji*. Krš Jugoslavije 9/1, JAZU, 72 str. + table i slike.
- Rospond, Stanisław 1982. Etnogeneza Słowian w świetle terminologii topograficznej. *Onomastica Jugoslavica*, 9, Zagreb, 107-120.
- Rozwadowski, J. 1948. *Studia nad nazwami wód słowiańskich*. Kraków.
- Schütz, Joseph 1957. *Die geographische Terminologie des serbo-kroatischen*. Deutsche Akademie der Wissenschaften zu Berlin. Veröffentlichungen des Instituts für Slawistik. Herausgegeben von H.H. Bielfeld. Nr. 10. Berlin Akademie Verlag.
- Sekereš, S. 1974. Slavenska vodna imena. *Zbornik za filologiju i lingvistiku*, 17/1, Novi Sad, 193-205.
- Skok, Petar 1950. Prilozi k ispitivanju srpsko-hrvatskih imena mjesta. *Rad JAZU* 224, Zagreb, 98-167.

- Skok, Petar 1950. Slavenstvo i romanstvo na jadranskim otocima, Zagreb.
- Skračić, Vladimir 1987. Toponimija kornatskog otočja. *Onomastica jugoslavica* 12, Zagreb, 17–218.
- Skračić, Vladimir 1996. *Toponimija vanjskog i srednjeg niza zadarskih otoka*. Književni krug - Matica hrvatska Zadar, Split, 561 str.
- Snoj, Marko 1987. O imenih Brnik in Pirniče. *Zbornik VI. jugoslovenske onomastičke konferencije*, Beograd, 489–492.
- Stankovska, Ljubica 1975. Turskata geografska nomenklatura vo makedonskata toponimija. *Makedonski jazik* 26, Skopje, 191–192.
- Stankovska, Ljubica 1978. Semantičkite modeli na makedonskata mikrohidronimisko-geografska leksika za izvorite. *Onomastica Jugoslavica* 7, Zagreb, 75–81.
- Šimunović, Petar 1972. *Toponimija otoka Brača*, Brački zbornik, 10, Supetar.
- Šimunović, Petar 1981. Hidronimijski apelativi u hidronimima, *Zbornik referatov, Četrta jugoslovenska onomastična konferenca*, Ljubljana, 187–198.
- Šimunović, Petar 1986. *Istočnojadranska toponimija*, Logos, Split.
- Šmilauer, Vladimír 1964. *Příručka slovanské toponomastiky II*, Praha.
- Šmilauer, Vladimír 1970. *Příručka slovanské toponomastiky / Handbuch der slawischen toponomastik*. Československá akademie věd, Praha.
- Šojat, Antun 1976. Geografski termini u toponimiji kajkavskoga područja. *Prva jugoslovenska onomastička konferencija*, CANU, Titograd, 201–211.
- Šojat, Antun 1982. Geografski termini u toponimiji riječko-goranske regije. *Onomastica Jugoslavica* 10, Zagreb, 351–357.
- Štambuk, Nives 1994. *Vode Dalmacije*. Split.
- Štambuk, Nives 1998. *Vode Donje Neretve*, Split 1998.
- Tolstoj, N.I. 1969. *Slavjanskaja geografičeskaja terminologija* (semasiologi-českie ètjudy). Moskva.
- Trubačev O. N. 1982. Zametki po slavjankoj onomastike, *Onomastica Jugo-slavica* 9, Zagreb, 159–160.
- Trubačev, O.N. 1991. *Etnogenez i kul'tura drevnejšich Slavjan, Lingvističeskie issledovanija*. Nauka, Moskva.
- Udolph, Jürgen 1979. *Studien zu slavischen Gewässernamen und Gewässerbezeichnungen*. Ein Beitrag zur Frage nach der Urheimat der Slaven. U: Beiträge zur Namenforschung. N. F. Beiheft 17, Heidelberg.
- Udolph, Jürgen 1979a. Zum Stand der Diskussion um die Urheimat der Slaven. *Beiträge zur Namenforschung* 14/1, 1–25.
- Vajs, Nada 1982–83. Topografski apelativi romanskog podrijetla u toponimiji istočnog Jadrana. *Filologija* 11, Zagreb, 297–328.

- Vidoeski, Božidar 1980. Termini za blatni tereni vo makedonskiot dijalekten jazik. *Godišen zbornik*. Filološki fakultet na Univerzitetot "Kiril i Metodij", Skopje, 85–94.
- Vode Hrvatske 1992. Monografija o vodama i vodoprivredi Republike Hrvatske, grupa autora, urednik Jovan Bolić, Zagreb.
- Vujičić, Dragomir 1969. Topografski apelativi Zubaca u Hercegovini. *Onomastica Jugoslavica* 1, 89–104.
- Wippel, Georg 1957. *Die geographischen Appellativa im Serbokroatischen*, Dissertation, Berlin.
- Wippel, Johanna 1963. *Die geographischen Namen aus Turopolje (eine sprachwissenschaftliche untersuchung)*, Berlin.

Names for bogs and their toponymic reflections in Croatian

Summary

The author gives an integral survey of toponomastic appellatives which are motivated by bog names, and a number of their toponymic reflections on the territories where Croatian was historically spoken. Most of them are hydronyms; for some of the terms which have disappeared from Croatian, toponymic reflections provide the only evidence that they had once formed part of the Croatian lexical corpus. This semantic group of geographical terms is especially interesting for comparative toponomastic studies because it provides very old evidence of toponymic reflections and their evident incorporation into the common Slavic toponomastic word formation patterns.

Ključne riječi: toponimija, zemljopisno nazivlje, močvarišta

Key words: toponymy, geographical terms, bog names